

*Relatie en gezin aan het begin
van de 21ste eeuw*

Verklaring van tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2007–2008	= 2007 tot en met 2008
2007/2008	= het gemiddelde over de jaren 2007 tot en met 2008
2007/'08	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2007 en eindigend in 2008
2005/'06–2007/'08	= oogstjaar, boekjaar enz., 2005/'06 tot en met 2007/'08

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever
Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag

Prepress
Centraal Bureau voor de Statistiek
Grafimedia

Druk
OBT bv, Den Haag

Omslag
TelDesign, Rotterdam

Inlichtingen
Tel. (088) 570 70 70
Fax (070) 337 59 94
Via contactformulier:
www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen
E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax (045) 570 62 68

Internet
www.cbs.nl

Prijs: € 13,20 (excl. administratie- en verzendkosten)
ISBN: 978-90-357-2098-5
Oplage: 1 000 exemplaren

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen, 2009.
Verveelvoudiging is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.

Inhoud

Voorwoord	.5
1. Groeiende reeks, groeiend inzicht.	.9
2. Uit en thuis	.15
3. Samen of alleen.	.25
4. Samenwonen	.33
5. Ouder worden	.45
6. Uit elkaar	.55
7. Samenvatting	.65
Technische toelichting.	.69
Medewerkers aan deze publicatie	.71

Voorwoord

Onze levensloop wordt voor een groot deel bepaald door demografische gebeurtenissen. Geboorte en sterfte markeren uiteraard het begin en het einde van die levensloop, maar daartussen spelen allerlei andere demografische gebeurtenissen een rol. Voor de meeste mensen zijn het aangaan van een duurzame relatie, een huwelijk en de komst van kinderen hoogtepunten in hun leven. Het leven kent echter ook dieptepunten zoals het uiteenvallen van de relatie door scheiding of het overlijden van de partner. Deze zaken hebben een grote invloed op het leven van ieder mens, maar ook op de samenleving. Denk bijvoorbeeld aan de effecten op vergrijzing, huisvesting, leerlingenaantallen en de omvang van de beroepsbevolking.

Deze publicatie geeft een beknopte beschrijving van de demografische mijlpalen bij de hedendaagse relatie- en gezinsvorming. Het is grotendeels gebaseerd op het Onderzoek Gezinsvorming 2008 van het CBS, een steekproefonderzoek onder bijna achtduizend mannen en vrouwen in de leeftijd van 18 tot 63 jaar. Daarnaast is gebruik gemaakt van bevolkingsgegevens uit de Gemeentelijke Basisadministratie.

De dynamiek van relatie en gezin wordt beschreven aan de hand van antwoorden op een aantal vragen over de demografische levensloop. Enkele opvallende resultaten in deze publicatie zijn:

- Nog steeds blijven jongens langer in hun ouderlijk huis wonen dan meisjes. Op 20-jarige leeftijd woont drie kwart van de jongens nog thuis, tegen minder dan zes op de tien meisjes.
- Vier op de tien jongens die het ouderlijk huis verlaten, gaan alleenwonen. Dit aandeel is in de loop van de tijd geleidelijk toegenomen. Bij meisjes is het met drie op de tien vrij constant.
- Ruim een kwart van de ongehuwden van 50 tot 63 jaar heeft of wil een latrelatie. Van de mensen met zo'n relatie blijkt ruim de helft regelmatig bij elkaar te wonen, meestal een of twee dagen per week.
- Ondanks toenemend afstel van het huwelijk wil ongeveer drie kwart van de jongeren uiteindelijk trouwen.
- Drie decennia geleden waren zeven op de tien vrouwen die een kind kregen jonger dan 30 jaar. Nu is dat nog maar een derde. De gemiddelde leeftijd van vrouwen bij de geboorte van hun eerste kind is sinds enkele jaren met 29,4 jaar constant.

Ik hoop dat u deze publicatie met veel belangstelling zult lezen en dat de inhoud u meer inzicht biedt in de ontwikkelingen op het gebied van relatie en gezin in Nederland.

De Directeur-Generaal van de Statistiek
Drs. G. van der Veen

Den Haag/Heerlen, november 2009

1. *Groeiende reeks, groeiend inzicht*

Onderzoek naar aspecten van relatie en gezin, zoals vertrek uit het ouderlijk huis en het krijgen van kinderen, neemt binnen de demografie een belangrijke plaats in. Anders dan bij demografische thema's als migratie en sterfte, laten de beschikbare registraties echter veel vragen onbeantwoord. Zo vertellen ze ons niets over de wensen die mensen hebben ten aanzien van hun relatie of gezinssamenstelling. En die informatie is niet alleen leuk, maar vooral ook nuttig.

Behoefte aan inzicht

In de jaren zeventig van de afgelopen eeuw bleek dat een drastische val van het geboortecijfer tot een dramatische fout in de bevolkingsprognose had geleid. Oudere demografen worden niet graag herinnerd aan de prognose van 1965, die de bevolkingsgroei over een periode van dertig jaar met bijna vier miljoen overschatte. Turbulente ontwikkelingen rond relatie- en (vooral) gezinsvorming vormden in 1972 aanleiding voor het instellen van de Staatscommissie Bevolkingsvraagstuk. Belangrijke doelstelling van deze commissie was een beter inzicht te krijgen in veranderingen rond gezinsvorming in de jaren zestig en zeventig. Behoefte aan meer inzicht was ook de drijfveer van het eerste Onderzoek Gezinsvorming (OG), dat het CBS in 1974 uitvoerde.

Betere prognoses

Als de prognosemakers in de jaren zestig beschikking hadden gehad over informatie uit het OG, dan hadden ze ongetwijfeld een accuratere prognose opgesteld. Geboortecijfers hangen immers vrij sterk samen met eerdere wensen en verwachtingen. Een beter prognosemodel, dat uiteindelijk in de jaren zeventig werd ingevoerd, zou ook hebben geholpen. Medio jaren zestig realiseerden prognosemakers zich nog onvoldoende dat de destijds hoge geboortecijfers voor een deel verband hielden met de daling van de leeftijd waarop vrouwen moeder werden. Doordat kinderen eerder kwamen dan voorheen, liep het aantal geboorten op, maar dit werd in latere jaren weer gecompenseerd.

De prognose van 1972, die anders dan die van 1965 achteraf zeer trefzeker is gebleken, hield wel rekening met deze zogenoemde tempo-effecten. Maar ook begin jaren zeventig moesten prognosemakers het nog zonder informatie over wensen en verwachtingen stellen. Wel lieten de reguliere bevolkingsstatistieken toen al een forse val van het geboortecijfer zien. Voor latere prognoses konden onderzoekers wel gebruik maken van informatie uit de OG-en. Wat betreft geboorteverwachtingen kregen ze het minder zwaar, omdat de opeenvolgende OG-en steeds 'im Westen nichts Neues' konden melden. In vrijwel alle West-Europese landen is het gewenste en gerealiseerde kindertal al tientallen jaren opvallend stabiel.

Spiegel van de tijd

Het OG waarover dit boekje gaat, is het achtste in een groeiende reeks, of het tiende als we deelonderzoeken meetellen. Daarmee is nu informatie beschikbaar over een periode van 34 jaar. Dankzij het deels longitudinale karakter daarvan kan ook iets worden gezegd over de levensloop van mensen die in een bepaalde periode zijn geboren. Daartoe is ook de leeftijdsgrens van deelnemers aan het onderzoek geleidelijk verhoogd. Het eerste onderzoek ondervroeg vrouwen tot 45 jaar, het meest recente vrouwen en mannen tot 63 jaar.

Alleen al de selectie van respondenten onthult iets over het veranderende perspectief op gezinskwesties. Door emancipatie en secularisatie is het samenleven in gezinsverband veranderd. In 1974, toen het OG nog meelifte in een consumenten-conjunctuuronderzoek, werden 'echtgenotes van gehuwde hoofden van een huishouden' ondervraagd. Mannen mochten pas in 1993 meedoen, toen ze niet meer als hoofd van een huishouden werden gezien. Ongetwijfeld was al eerder bekend dat ook zij hun stempel drukken op relatie en gezin.

In het eerste jaar was het OG bovendien gericht op het 'procreatief gedrag van gehuwden' en op vrouwen met de Nederlandse nationaliteit. Voor de uitkomsten maakte dit weinig uit: slechts 2 procent van de kinderen werd in 1974 buiten het huwelijk geboren, en het aandeel niet-Nederlanders was ongeveer even groot.

Inmiddels maken ook ongehuwden en niet-Nederlanders deel uit van het OG. In 1982 rapporteerde het OG voor het eerst over de vruchtbaarheid van niet-gehuwde samenwoonrelaties. Het aandeel 'onechte' kinderen was toen, anders dan in bijvoorbeeld Zweden en Denemarken, met amper 6 procent nog gering. Momenteel krijgen ruim vier op de tien vrouwen hun kind uit een niet-echtelijke relatie, en vormt dat kind steeds minder vaak een reden om alsnog te gaan trouwen.

Meer allochtonen, minder verschillen

Ook niet-Nederlanders deden in 1982 voor het eerst mee aan het OG. In eerdere enquêtes werden ze uitgesloten vanwege hun kleine aandeel, maar meer nog vanwege de vrees dat de taalbarrière en de gevoeligheid van de vragen tot problemen konden leiden. Sinds de invoering van de Gemeentelijke Basisadministratie persoonsgegevens, medio jaren negentig, worden ze niet langer als niet-Nederlanders, maar als allochtonen onderscheiden. Deze groep wordt niet bepaald op grond van nationaliteit, maar aan de hand van hun geboorteland en dat van beide ouders. Het aandeel van allochtonen is niet langer verwaarloosbaar klein. Op dit moment behoort 20 procent van de Nederlandse bevolking tot de allochtonen, van wie ruim de helft een niet-westerse achtergrond heeft. Laatstgenoemde groep was ten tijde van het eerste OG nog zeer klein, met een geschat aandeel in de bevolking van 1,5 procent.

Allochtonen maken dus wel deel uit van het OG, maar de hier gepresenteerde uitkomsten worden niet naar herkomst onderscheiden. Reden is de omvang van de steekproef, die te klein is om betrouwbare uitspraken te doen. Uit eerder onderzoek en de reguliere bevolkingsstatistiek blijkt overigens dat westerse allochtonen wat betreft het krijgen van kinderen maar weinig verschillen van autochtonen. Veel niet-westerse allochtonen, in het bijzonder Marokkanen, realiseren nog wel een gezin dat groter is dan gemiddeld, maar het verschil met autochtonen neemt opvallend snel af. Vrouwen van de tweede generatie lijken in dit opzicht zelfs veel sterker op autochtone vrouwen dan op hun moeders. Voor de prognose verliest het onderscheid naar herkomst daarom geleidelijk aan belang.

Stabiliteit en dynamiek

De reeks OG-publicaties laat wat betreft kindertal een weinig dynamisch beeld zien, maar de meeste andere uitkomsten tonen wel flinke veranderingen. Ze geven daarmee een aardig beeld van de tijdgeest. Zo stelden in de eerste jaren veel vrouwen het krijgen van kinderen uit vanwege huisvestingsproblemen, en speelde ook angst voor overbevolking – wellicht mede gevoed door de bevolkingsprognose van 1965 – nogal eens een rol. Ook vonden vrouwen de combinatie van werk en kinderen vaker dan tegenwoordig bezwaarlijk. Nog maar een kwart eeuw geleden meende de meerderheid van de jonge vrouwen dat werk en jonge kinderen niet samengaan, en dat moeders thuis horen te blijven. Werk leidde toen dus ook tot uitstel, maar veel minder lang dan tegenwoordig. De ideale leeftijd om voor het eerst moeder te worden lag destijds rond de 25 jaar. Tegenwoordig zijn nieuwe moeders bijna vijf jaar ouder. Van verder uitstel is – alleen al vanwege de fysiologische grenzen aan de vruchtbaarheid – overigens al enkele jaren geen sprake meer.

De tijdgeest heeft helaas ook zijn weerslag gehad op de bereidheid om aan enquêteonderzoek deel te nemen. In 1974 kon bijna een kwart van de beoogde respondenten niet worden ondervraagd. Dat was destijds zeer veel. De onderzoekers schreven de teleurstellende respons deels toe aan het feit dat de enquête in de zomermaanden viel en in een korte periode werd gehouden, waardoor ze respondenten niet altijd opnieuw konden benaderen. Tegenwoordig zouden onderzoekers blij zijn met een respons van 75 procent: ze moeten zich doorgaans tevreden stellen met een cijfer dat rond de 50 procent ligt. Wat dat betreft heeft het OG van 2008 geen slecht resultaat geboekt, met een respons van 60 procent. Evenals in vorige enquêtes is voor de non-respons gecorrigeerd door herweging op een groot aantal variabelen. De uitkomsten mogen opnieuw als representatief en betrouwbaar worden beschouwd.

Op zoek naar een sprookje

In de volgende hoofdstukken worden de belangrijkste resultaten van het OG gepresenteerd. Daarbij worden alleen de grote lijnen geschetst, grotendeels vanuit een beschrijvend perspectief. Over verdergaande analyses en meer specifieke onderwerpen, zoals geboorteregeling, publiceerde en publiceert het CBS in andere uitga-

ven. We beginnen waar iedereen begint: in het ouderlijk huis. Daarna komen achtereenvolgens het alleen- en samenwonen aan de orde en het ontstaan van het gezin. We eindigen waar gelukkig maar een minderheid eindigt: met het uiteenvallen van de relatie door scheiding. Daarmee eindigt dit boekje niet als een sprookje, maar het laat wel zien dat vrijwel iedereen naar een sprookje op zoek is: evenals ten tijde van het allereerste OG wensen vrijwel alle jonge mensen een relatie.

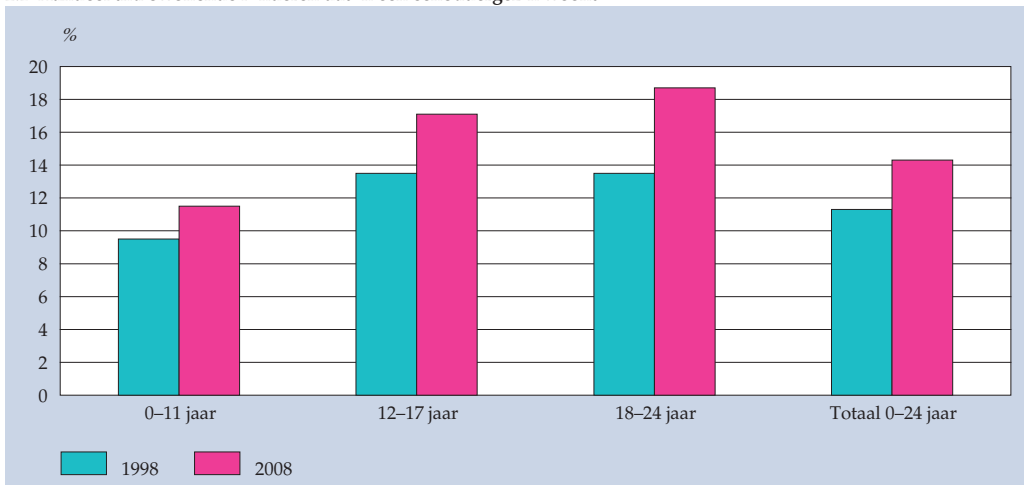
2. Uit en thuis

Ruim een kwart van de Nederlandse bevolking bestaat uit kinderen die bij hun ouders wonen. Laten we degenen van 25 jaar of ouder buiten beschouwing, dan gaat het om 4,3 miljoen kinderen. Van hen verlaat elk jaar een kwart miljoen het ouderlijk huis, maar de groep kent ook instroom: er worden kinderen geboren en sommige uitwonende kinderen keren weer terug naar hun ouders.

Steeds meer eenoudergezinnen

Van de thuiswonende kinderen tot 25 jaar woont 85 procent in een gezin met twee ouders. Steeds meer kinderen groeien op in een eenoudergezin: in tien jaar tijd is hun aandeel toegenomen van 11 naar 14 procent. Dit komt neer op ruim 600 duizend kinderen. Anders dan vroeger, toen kinderen een groter risico liepen om een ouder te verliezen door overlijden, ontstaan eenoudergezinnen tegenwoordig doorgaans door echtscheiding. Daarna wonen de kinderen meestal bij de moeder. Betrekkelijk uitzonderlijk zijn eenoudergezinnen als gevolg van een bewuste keuze om het kind alleen op te voeden.

2.1 Aandeel thuiswonende kinderen dat in een eenoudergezin woont

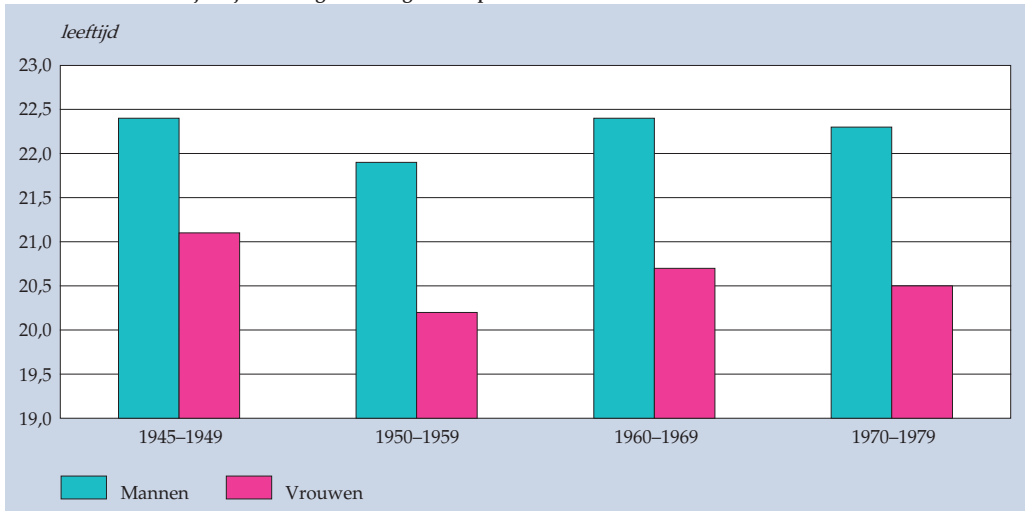

Bron: CBS, Bevolkingsstatistiek.

Dochters vertrekken eerder

De gemiddelde leeftijd waarop de naoorlogse generaties het ouderlijk huis hebben verlaten, varieert opvallend weinig. Bij jongens schommelt deze rond de 22 jaar, bij meisjes tussen de 20 en 21 jaar. Het vroegst vertrokken vrouwen die in de jaren vijftig zijn geboren. Deze generatie trouwde relatief jong, vaak vanuit het ouderlijk

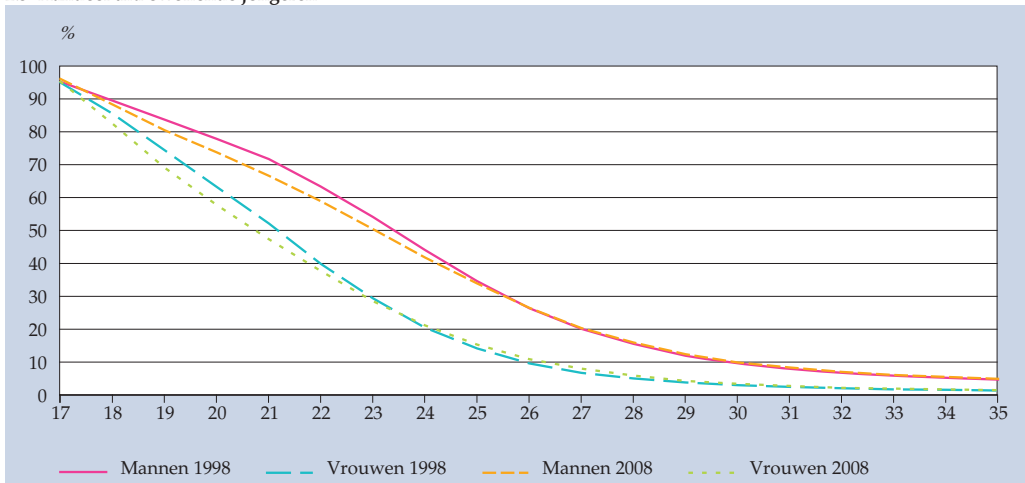
2.2 Gemiddelde leeftijd bij uit huis gaan naar geboorteperiode

huis. Vóór hun 23e verjaardag waren acht op de tien uit huis gegaan. Van de generatie die tien jaar later is geboren, waren dat er nog ruim zeven op de tien.

Tegenwoordig woont drie kwart van de jongens op 20-jarige leeftijd nog thuis, tegen minder dan zes op de tien meisjes. Op hun 25e maakt nog 33 procent van de zonen en 15 procent van de dochters deel uit van het ouderlijk gezin.

2.3 Aandeel thuiswonende jongeren

Bron: CBS, Bevolkingsstatistiek.

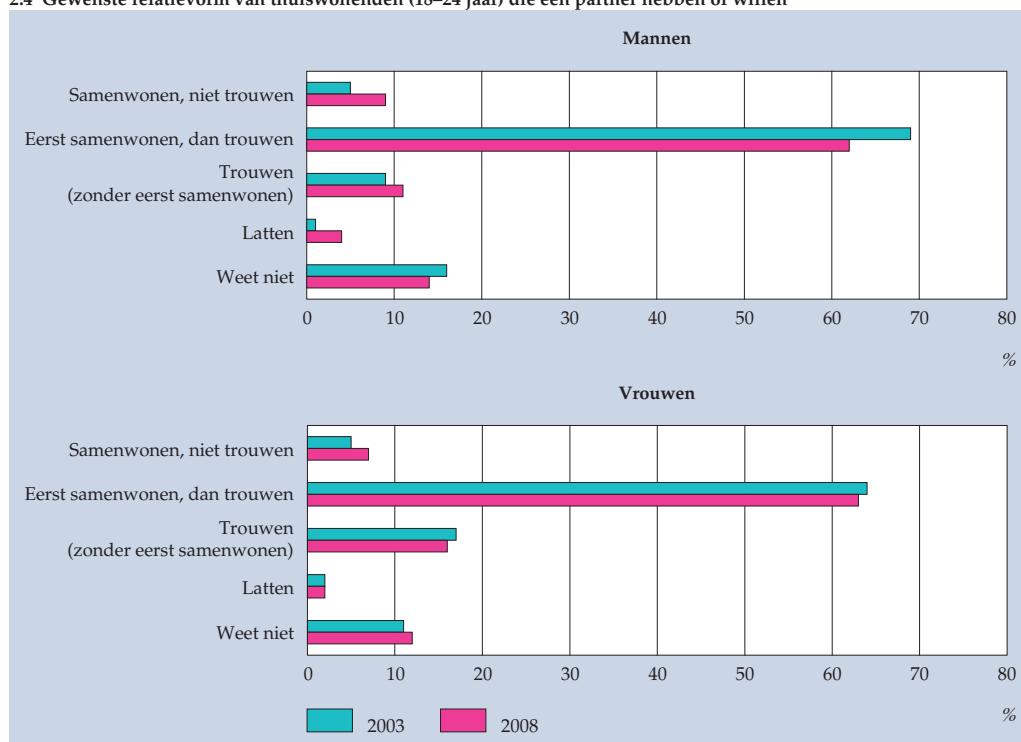

Meerderheid wil trouwen

Van de nog thuiswonende jongeren van 18 tot 25 jaar heeft in 2008 de helft een vriend of vriendin. Uiteindelijk wil vrijwel iedereen een relatie. Zeven op de tien jongeren tussen de 18 en 25 jaar willen eerst een tijdje ongehuwd samenwonen. Op de langere duur wil 70 procent van de mannen en 80 procent van de vrouwen trouwen, in veruit de meeste gevallen na een periode van samenwonen.

Vergeleken met de relatieplannen van thuiswonende jongeren in 2003 is de belangstelling voor het huwelijk bij thuiswonende mannen in 2008 iets afgenomen. Destijds wilde 80 procent van hen uiteindelijk trouwen. Het ongehuwd samenwonen en later niet trouwen lijkt in populariteit toe te nemen.

2.4 Gewenste relatievorm van thuiswonenden (18–24 jaar) die een partner hebben of willen

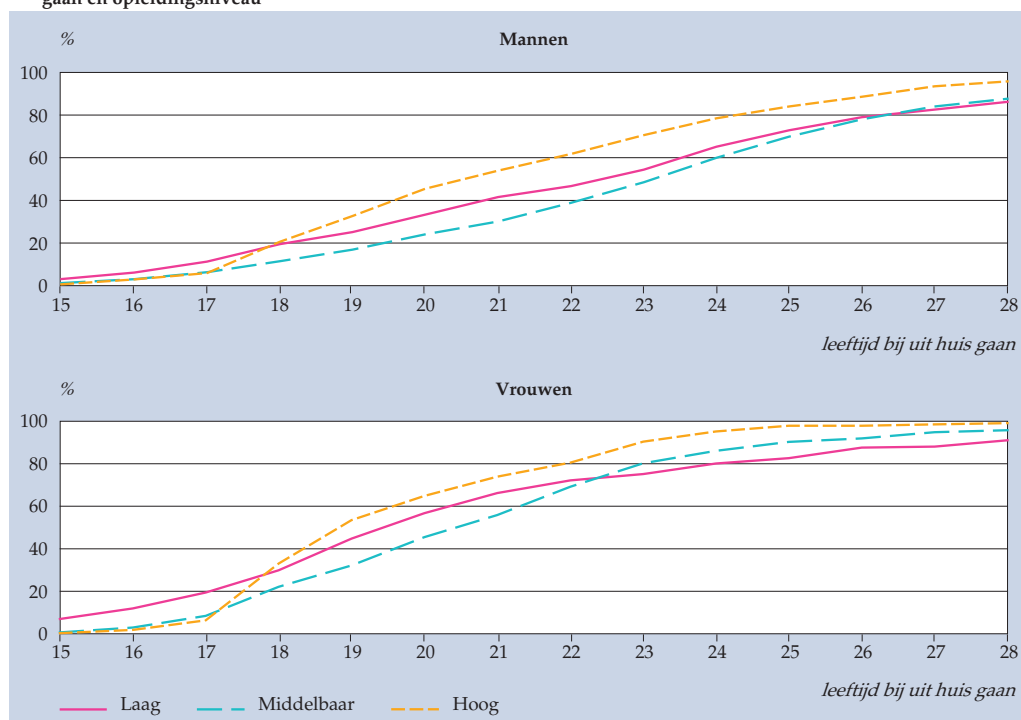

Hogere opleiding, eerder weg

De leeftijd waarop jongeren het ouderlijk huis verlaten wordt beïnvloed door hun opleidingsniveau. Van de hoogopgeleide mannen die in de periode 1970–1979 zijn geboren, woonde ruim de helft op 21-jarige leeftijd niet meer thuis, vaak omdat de onderwijsinstelling te ver weg was. Van hun leeftijdsgenoten die een middelbare opleiding volgden, waren maar drie op de tien op hun 21e het huis uit. Laagopgeleide mannen namen een tussenpositie in: zij verlieten het ouderlijk huis later dan de hoogopgeleiden, maar eerder dan degenen met een middelbare opleiding.

Ook bij vrouwen is de opleiding van invloed op de leeftijd waarop ze het huis verlaten. Vanaf ongeveer 22-jarige leeftijd zijn, anders dan bij de mannen, de laagopgeleiden het meest geneigd om bij de ouders te blijven wonen.

2.5 Aandeel jongeren geboren in de periode 1970–1979 dat het ouderlijk huis heeft verlaten naar leeftijd bij uit huis gaan en opleidingsniveau

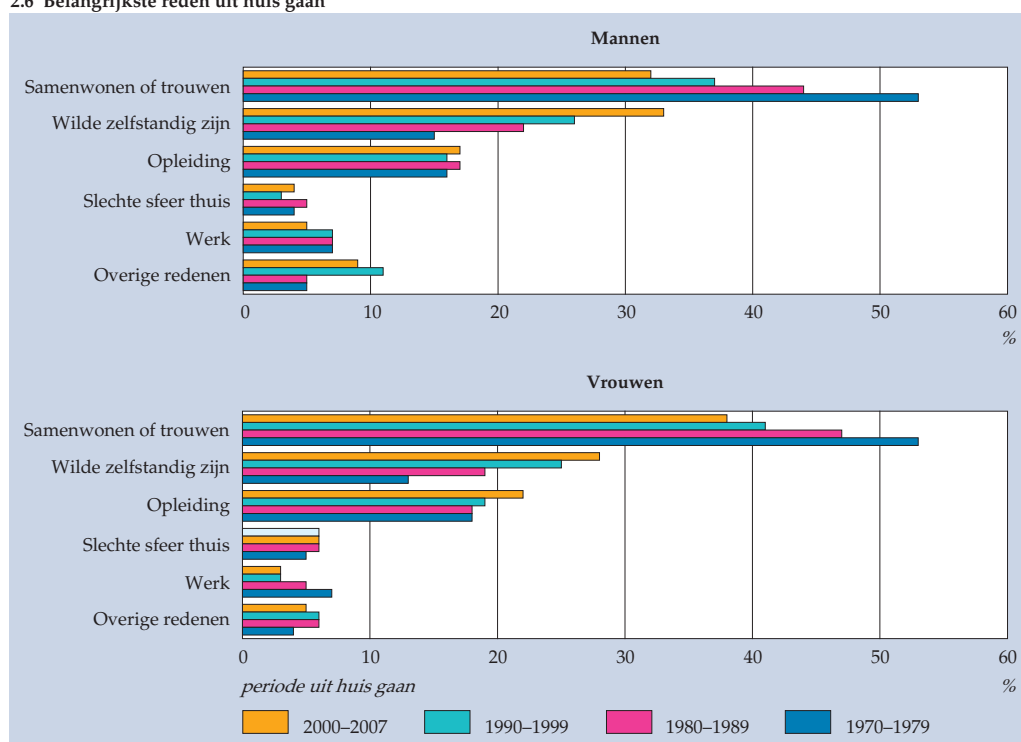
Behoeftte aan zelfstandigheid steeds belangrijker

De afgelopen decennia is behoefte aan zelfstandigheid belangrijker geworden als motief om uit huis te gaan. Samenwonen of trouwen heeft juist aan belang verloren. Dit heeft te maken met een toenemende individualisering en emancipatie. Bovendien wachten jongeren langer met het aangaan van een relatie.

Voor mannen is behoefte aan zelfstandigheid de belangrijkste reden om uit huis te gaan. Tegenwoordig noemt ruim een derde dit als belangrijkste motief, tegenover maar 15 procent van de mannen die in de periode 1970–1979 het ouderlijk huis verlieten. Voor één op de drie mannen is samenwonen of trouwen de aanleiding. In de jaren zeventig gold dit nog voor ruim de helft. Het aandeel mannen dat de ouderlijke woning heeft verlaten om een opleiding te volgen, bleef door de jaren heen met bijna een zesde vrij constant.

Voor vrouwen is samenwonen of trouwen de belangrijkste drijfveer om het ouderlijk huis te verlaten. Tegenwoordig noemen bijna vier op de tien dit als reden, tegenover de helft in de jaren zeventig. Voor ruim een kwart van de vrouwen is behoefte aan zelfstandigheid de aanleiding. Zij noemen dit dus beduidend minder vaak dan mannen, maar wel vaker dan in het verleden: van de vrouwen die in de jaren zeventig uit huis gingen, noemde maar een op de acht behoefte aan zelfstandigheid als reden. Het volgen van een opleiding, dat tegenwoordig door een op de vijf vrouwen wordt genoemd, is ook iets belangrijker geworden.

2.6 Belangrijkste reden uit huis gaan

Laagopgeleide vrouwen vertrekken vaak voor relatie

Van de hoogopgeleide mannen en vrouwen noemt ruim een derde hun opleiding als reden om uit huis te gaan. Dat is aanzienlijk meer dan bij de middelbaar of laag opgeleiden. Voor hen is samenwonen of trouwen een veel belangrijker motief. Voor vrouwen met een minder hoog opleidingsniveau is dit in ongeveer de helft van de gevallen de belangrijkste reden om uit huis te gaan. Zij noemen opleiding minder vaak als reden, en ook hun behoefte aan zelfstandigheid is minder groot.

Staat 2.1**Belangrijkste reden uit huis gaan in de periode 1990–2007**

	Opleidingsniveau			Totaal
	laag	middelbaar	hoog	
	%			
Mannen				
Samenwonen of trouwen	37	43	23	35
Wilde zelfstandig zijn	29	29	28	29
Opleiding	4	8	35	16
Slechte sfeer thuis	5	4	2	4
Werk	6	5	7	6
Overige redenen	19	10	5	10
	<i>abs. = 100%</i>			
Totaal respondenten	392	601	515	1 511
	%			
Vrouwen				
Samenwonen of trouwen	51	52	23	40
Wilde zelfstandig zijn	17	24	32	26
Opleiding	6	10	37	20
Slechte sfeer thuis	9	6	4	6
Werk	5	3	2	3
Overige redenen	13	5	2	6
	<i>abs. = 100%</i>			
Totaal respondenten	332	527	599	1 460

Vooral mannen gaan vaker alleenwonen

Jongeren vertrekken minder vaak dan voorheen om met hun partner te gaan samenwonen. Tegenwoordig gaan vier op de tien vanuit huis (overwegend ongehuwd) samenwonen. In de jaren zeventig gold dit nog voor zes op de tien jongeren.

Mannen gaan iets vaker dan vrouwen alleenwonen. Tegenwoordig betreft dit vier op de tien mannen, tegenover drie op de tien vrouwen. Dit aandeel is onder de mannen geleidelijk gestegen, evenals het aandeel dat samen met anderen gaat wonen, bijvoorbeeld in een studentenhuis. Bij vrouwen is nauwelijks sprake geweest van een toename van het aandeel dat alleen gaat wonen. Wel kiezen zij er steeds vaker voor om samen met anderen te gaan wonen. Dit houdt verband met het toenemend aantal vrouwen dat een hogere opleiding volgt en in een studentenhuis gaat wonen.

Staat 2.2
Bestemming bij uit huis gaan

	Periode uit huis gaan			
	1970–1979	1980–1989	1990–1999	2000–2007
	%			
Mannen				
Alleenwonen	28	32	33	38
Met partner samenwonen	58	50	45	39
Met (schoon)familie samenwonen	2	2	3	4
Met een of meer anderen, geen familie	11	16	20	19
	<i>abs. = 100%</i>			
Totaal respondenten	819	913	900	609
	%			
Vrouwen				
Alleenwonen	25	28	24	29
Met partner samenwonen	58	54	47	43
Met (schoon)familie samenwonen	3	3	4	3
Met een of meer anderen, geen familie	14	16	24	25
	<i>abs. = 100%</i>			
Totaal respondenten	862	927	868	592

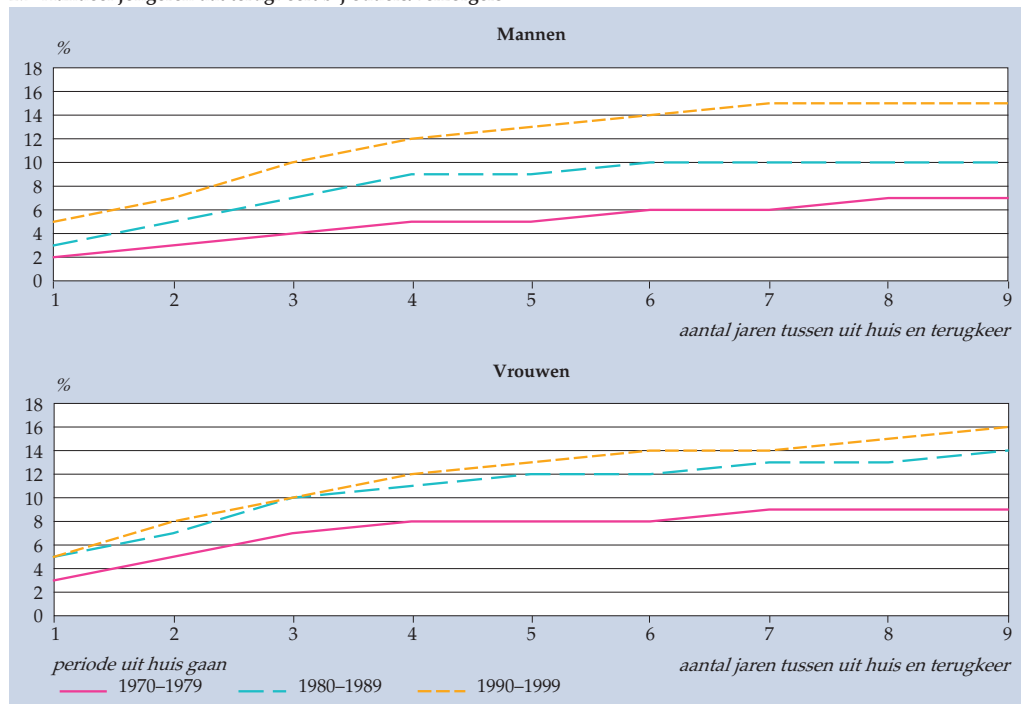
Meer kinderen keren terug

Omdat de indruk bestaat dat steeds meer jongeren na een tijdje terugkeren naar het ouderlijk huis, is hierover in het Onderzoek Gezinsvorming 2008 voor het eerst een vraag gesteld. Uit de antwoorden daarop blijkt dat dit inderdaad steeds vaker voorkomt, onder zowel mannen als vrouwen. Van de jongeren die in de jaren negentig uit huis gingen, werd uiteindelijk een op de zes à zeven een zogenoemd boemerang-kind. Twee decennia eerder gold dit nog voor een op de elf.

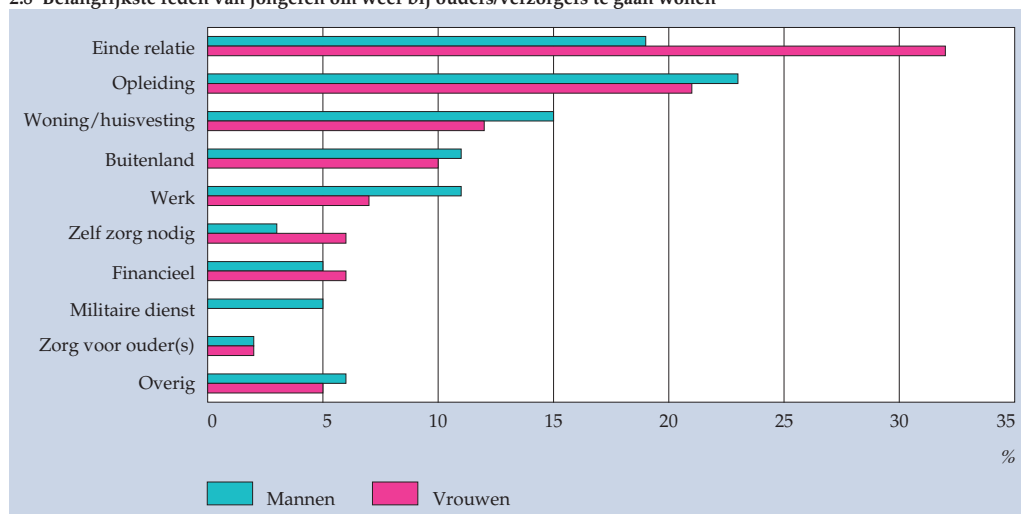
Uitwonende jongeren keren het vaakst terug als hun relatie is stukgelopen. Voor een op de drie boemerangdochters is dit de reden om weer bij hun ouders te gaan wonen. Afronding of voortijdige beëindiging van de opleiding is bij beide seksen in een op de vijf gevallen de aanleiding. Ook als ze tijdelijk geen huisvesting hebben of wachten op een andere woning komen kinderen weer een tijdje bij hun ouders wonen, al dan niet met hun partner.

Het aandeel boemerangkinderen is het kleinst onder laagopgeleiden. In deze groep is het beëindigen van de relatie veruit de meest genoemde reden om naar het ouderlijk huis terug te keren. Voor hoogopgeleide jongeren hangt de terugkeer vooral samen met opleiding of studie.

2.7 Aandeel jongeren dat terugkeert bij ouders/verzorgers

2.8 Belangrijkste reden van jongeren om weer bij ouders/verzorgers te gaan wonen

3. Samen of alleen

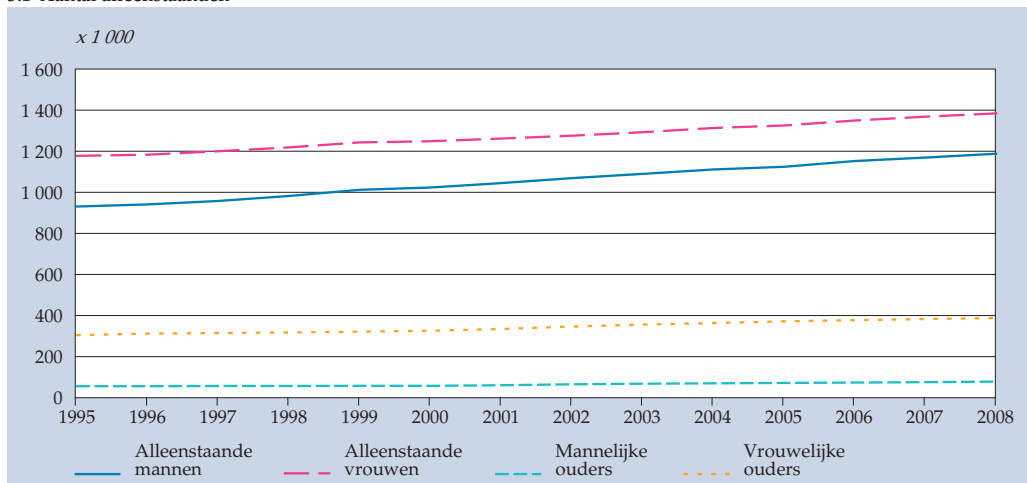
Op het gebied van het aangaan en verbreken van relaties is er de afgelopen decennia veel veranderd. De in het vorige hoofdstuk al genoemde grotere hang naar zelfstandigheid en emancipatie heeft geleid tot een toename van zowel het aantal jongeren dat vanuit het ouderlijk huis alleen gaat wonen als het aantal gestrande huwelijken. Sinds 1995 schommelt dit laatste cijfer rond de 34 duizend per jaar, na de jaren daarvoor sterk te zijn gestegen. Niet-gehuwde samenwoners, een in de loop van de tijd sterk gegroeide groep, gaan nog vaker en sneller uit elkaar dan gehuwden.

Bij een scheiding splitsen de voormalige partners hun huishouden, waarna ze meestal alleen of als eenoudergezin verder gaan. Omdat ook steeds meer mensen permanent alleen blijven wonen en het aantal alleenstaande ouderen door de vergrijzing is toegenomen, is het aantal alleenstaanden en eenoudergezinnen gestegen. Het gaat daarbij niet uitsluitend om mensen zonder partner: paren met een latrelatie kiezen er bewust voor om niet samen te wonen.

Sterke toename eenoudergezinnen

Inmiddels zijn er ruim 3 miljoen alleenstaanden en eenoudergezinnen. Met 2,6 miljoen vormen de alleenstaanden de grootste groep. Het aantal eenoudergezinnen bedraagt bijna een half miljoen. Deze groep is sinds medio jaren negentig het sterkst gegroeid, met ongeveer 30 procent. De totale bevolkingsgroei, in dezelfde periode nog geen 7 procent, heeft hieraan maar een betrekkelijk kleine bijdrage geleverd. Ook het aantal alleenstaanden groeide bovengemiddeld snel, met 22 procent. Vrouwen zijn onder alleenstaanden duidelijk in de meerderheid. Nog groter is hun aandeel onder eenoudergezinnen: bij vijf op de zes daarvan staat een vrouw aan het hoofd.

3.1 Aantal alleenstaanden

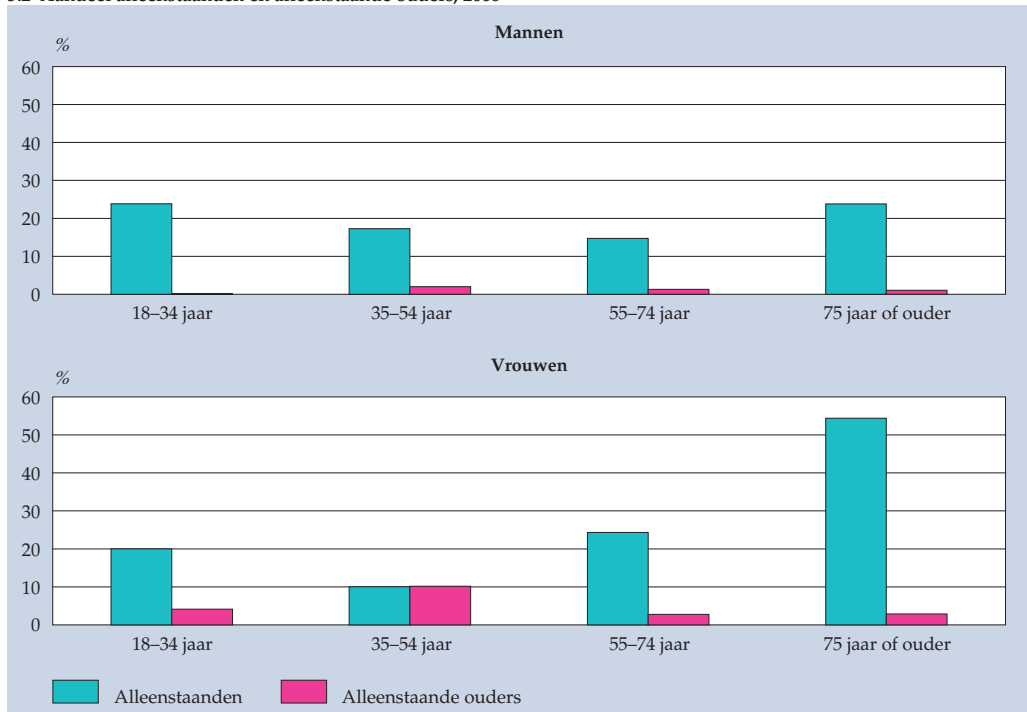
Bron: CBS, Bevolkingsstatistiek.

Vooral vrouwen wonen zonder partner

Van de mannen van 18 jaar of ouder woont een op de vijf zonder partner. Van de vrouwen is dit een op de vier. Vooral bij vrouwen varieert dit aandeel fors met de leeftijd. Van de vrouwen van 35 tot 55 jaar woont een vijfde niet samen. Dit aandeel telt ten opzichte van jongere vrouwen veel meer vrouwen die aan het hoofd van een eenoudergezin staan: dat aantal is zelfs ongeveer even groot als het aantal alleenwonende vrouwen. Eenoudergezinnen met een vader zijn veel minder talrijk, want na een scheiding blijven kinderen doorgaans bij hun moeder wonen.

Het verschil in het aandeel dat niet samenwoont is onder mannen en vrouwen vooral op hogere leeftijd groot. Van de vrouwen van 75 jaar of ouder wonen bijna zes op de tien zonder partner, tegen maar een kwart van de mannen. Dit hangt vooral samen met de lagere levensverwachting van mannen en met het feit dat vrouwen meestal een iets oudere partner hebben. Zij overleven hun man hierdoor veel vaker dan mannen hun vrouw.

3.2 Aandeel alleenstaanden en alleenstaande ouders, 2008

Bron: CBS, Bevolkingsstatistiek.

Een op de zes ongehuwde niet-samenwoners heeft of wil latrelatie

Voorals mensen van middelbare en hogere leeftijd kiezen er soms bewust voor om ook op de langere termijn niet met hun partner te gaan samenwonen. Jongeren die al een tijdje verkering hebben kunnen er de voorkeur aan geven om pas te gaan samen-

wonen als ze hun opleiding hebben afgerond en een baan hebben gevonden. Daarmee kiezen deze paren voor een latrelatie.

Een op de zes ongehuwden die zonder partner woont, heeft een latrelatie of zou daar de voorkeur aan geven. Dit aandeel neemt toe met de leeftijd: ruim een kwart van de ongehuwden van 50 tot 63 jaar heeft een latrelatie of zou deze in de toekomst willen. Van de mensen met een latrelatie blijkt ruim de helft regelmatig bij elkaar te wonen; het merendeel een of twee dagen per week.

Staat 3.1
Alleenstaanden die ongehuwd zijn, naar verwachte relatievorm, 2008

Leeftijd	Alleen trouwen ¹⁾	Samen- wonen/ trouwen	Alleen samen- wonen ²⁾	Latrelatie	Wil of heeft partner maar weet relatievorm nog niet	Alleen blijven	Weet niet wel of geen relatie	Totaal aantal respon- denten
	%							<i>abs.=100%</i>
Mannen								
18-29	6	56	18	8	11	0	1	185
30-49	3	34	24	17	9	7	5	301
50-62	2	10	13	28	9	27	10	106
Totaal	4	37	20	16	10	8	5	591
Vrouwen								
18-29	7	65	18	5	4	0	1	212
30-49	5	24	20	21	14	7	8	239
50-62	8	15	5	30	8	27	8	66
Totaal	7	40	17	16	9	7	5	518

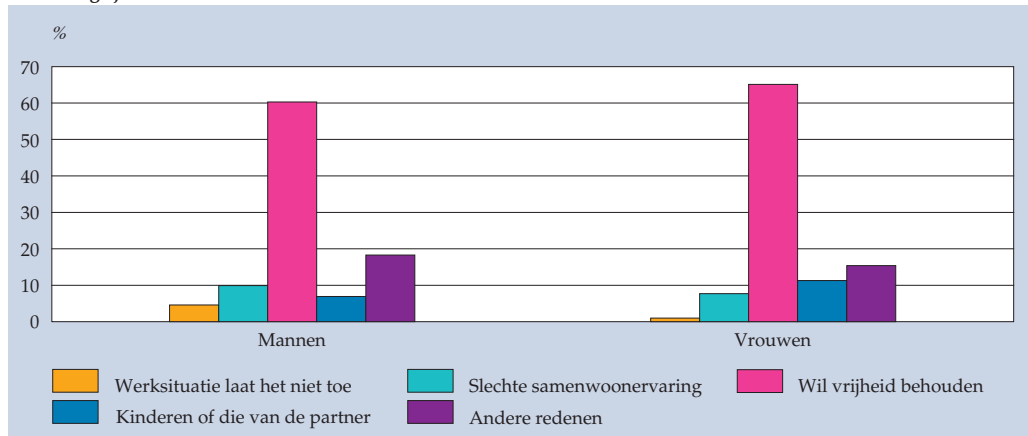
¹⁾ Inclusief weet niet samenwonen voor huwelijk.

²⁾ Inclusief weet niet trouwen na samenwonen.

Latrelatie vooral bij vrouwen in trek

Voor alle leeftijdsgroepen geldt dat ooit-gehuwde vrouwen vaker voor een latrelatie kiezen dan ooit-gehuwde mannen. Reden voor die keuze is in zes op de tien gevallen het behoud van vrijheid. Bij bijna een op de tien speelt een slechte ervaring met samenwonen een rol. Nog eens een op de tien geeft aan dat ze niet wil samenwonen vanwege de kinderen. Daarmee noemen vrouwen deze redenen bijna twee keer zo vaak als mannen.

3.3 Belangrijkste reden om te kiezen voor een latrelatie

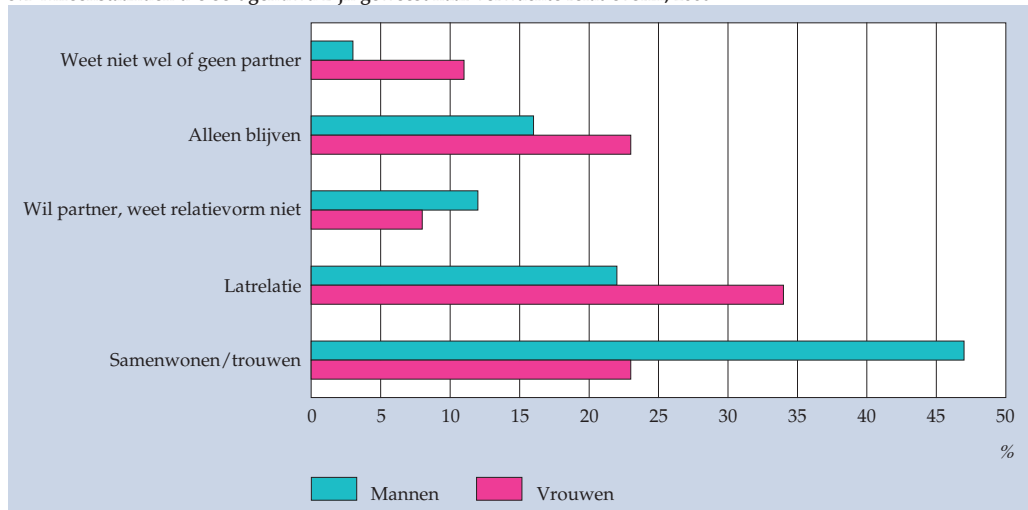

Eerder gehuwden willen vaak niet meer samenwonen

Niet verrassend is dat vooral mensen die gehuwd zijn geweest relatief vaak voor een latrelatie kiezen. Van de mannen die getrouwd zijn geweest en nu alleen of met hun kinderen wonen, heeft of wil 22 procent een latrelatie. Van de eerder getrouwde vrouwen is dat 34 procent. Het gaat hierbij vooral om mensen uit de middelbare leeftijdsgroep.

Van de eerder gehuwde mannen geeft bijna de helft er de voorkeur aan om al dan niet gehuwd te gaan samenwonen, tegen maar een kwart van de vrouwen. Dat eerder gehuwde vrouwen vaker alleen willen blijven wonen dan mannen, heeft ongetwijfeld te maken met de aanwezigheid van kinderen en hun reactie op een nieuwe partner. De helft van de eerder gehuwde vrouwen heeft thuiswonende kinderen, tegen maar een op de vijf eerder gehuwde mannen.

3.4 Alleenstaanden die ooit gehuwd zijn geweest naar verwachte relatievorm, 2008

Nagenoeg alle jongeren willen een relatie

Leeftijd speelt een belangrijke rol in het antwoord op de vraag of niet-samenwoners bewust alleenwonen en dat zo willen houden. Van de mannen van 18 tot 30 jaar heeft of wil vrijwel iedereen een vaste relatie (zie staat 3.1). Met de leeftijd neemt dit aandeel fors af. Van de mannen van 50 tot 63 jaar die niet samenwonen, zeggen vier op de tien geen vaste relatie te willen, of dit niet te weten. Onder hun vrouwelijke leeftijdsgenoten verschilt dit aandeel maar weinig. Omdat in 2008 alleen 18- tot 63-jarigen zijn ondervraagd in het Onderzoek Gezinsvorming, blijven ouderen buiten beschouwing.

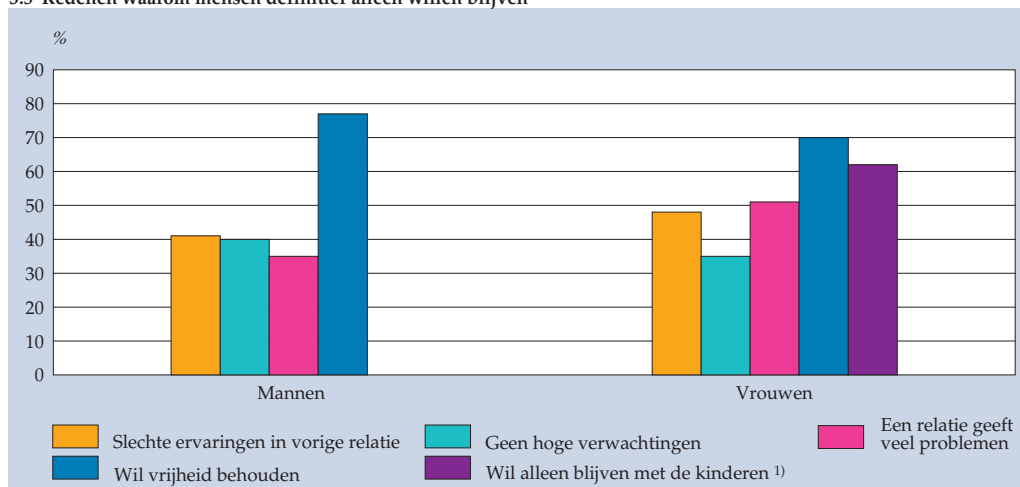
Mannen zoeken vaker nieuwe partner

Naast leeftijd heeft ook een eventueel eerder huwelijk uiteraard invloed op de relatiewens van mensen die zonder partner wonen. Daarbij is er een opvallend verschil tussen mannen en vrouwen: van de eerder gehuwde vrouwen wil bijna een op de vier definitief geen vaste partner meer, tegen maar een op de zes mannen (zie grafiek 3.4).

Vrijheid belangrijkste motief om alleen te blijven

Voor zeven op de tien mensen die definitief geen vaste relatie willen, is het behoud van vrijheid het belangrijkste motief. Ongeveer de helft van de vrouwen noemt slechte ervaringen en de verwachting dat een nieuwe relatie veel problemen gaat opleveren als belangrijke redenen om alleen te blijven. Van de vrouwen met thuiswonende kinderen geven zes op de tien aan dat ze vanwege hun kinderen geen vaste partner willen.

3.5 Redenen waarom mensen definitief alleen willen blijven

¹⁾ Als percentage van vrouwen met thuiswonende kinderen.

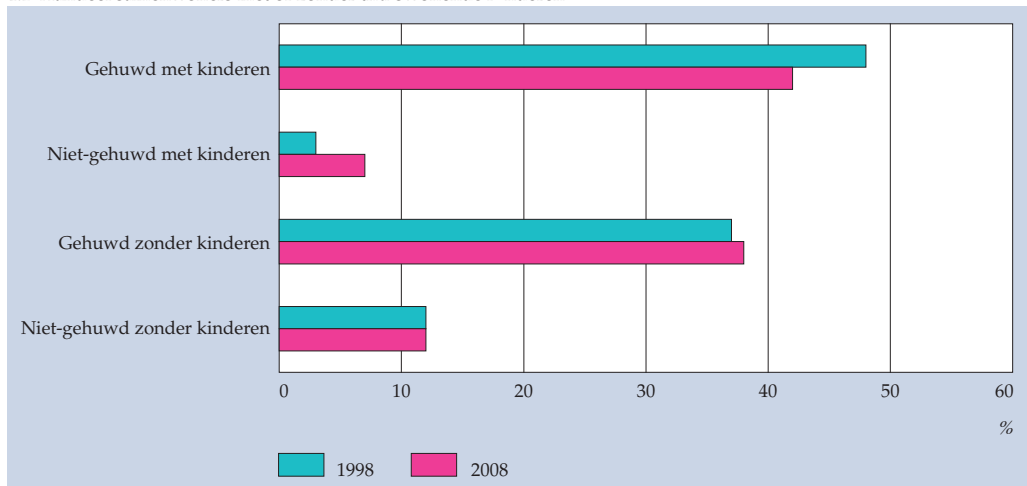

4. Samenwonen

Ongeveer de helft van alle Nederlanders woont samen met een partner. Van hen zijn vier op de vijf met die partner getrouwd en woont de rest ongehuwd samen. Ruim de helft van de gehuwde paren heeft thuiswonende kinderen, tegen ruim een derde van de niet-gehuwde samenwoners. In het totaal van de samenwoners vormen niet-gehuwde paren met kinderen nog steeds een kleine minderheid, maar hun aandeel is in de afgelopen tien jaar wel fors gegroeid.

4.1 Aandeel samenwoners met of zonder thuiswonende kinderen

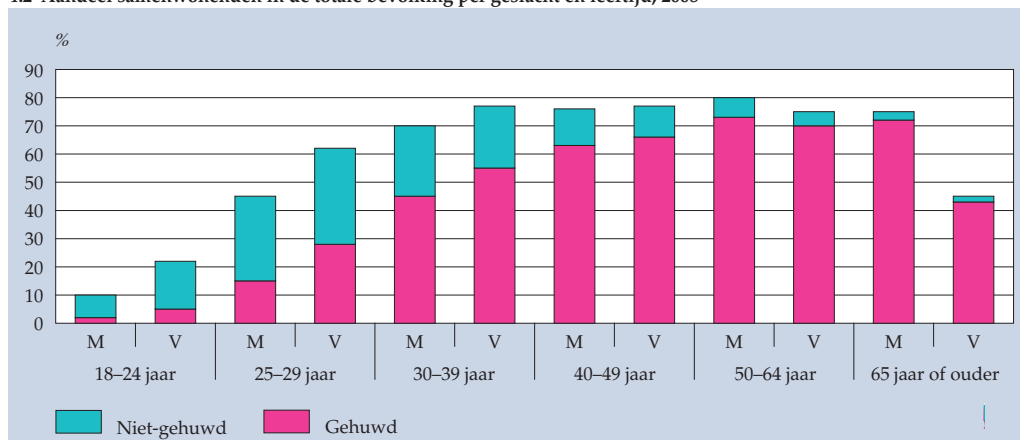

Bron: CBS, Bevolkingsstatistiek.

Jonge mannen en oude vrouwen vaker alleen

Rond het 25e levensjaar hebben al veel jongeren het ouderlijk huis verlaten. Voor een groot deel van hen breekt dan een periode van samenwonen aan. Begin 2008 woonde ruim 60 procent van de vrouwen in de tweede helft van de twintig samen met een partner. Van de mannen was dat 45 procent. Dit verschil tussen de seksen komt vooral doordat vrouwen meestal een relatie aangaan met een man die een paar jaar ouder is. Jonge mannen wonen dus vaker alleen, maar op hoge leeftijd hebben ze juist vaker een partner. Dit is het gevolg van hun minder gunstige levensverwachting: mannen leven gemiddeld vier jaar korter dan vrouwen. Op hoge leeftijd zijn vrouwen hierdoor sterk in de meerderheid. Voor de alleenstaanden onder hen is het daardoor veel moeilijker om eventueel een partner te vinden dan voor oudere mannen.

4.2 Aandeel samenwonenden in de totale bevolking per geslacht en leeftijd, 2008

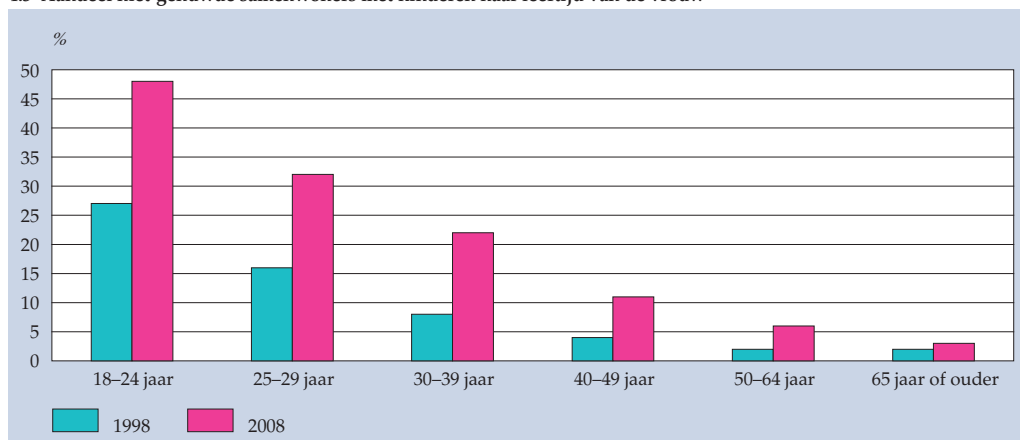

Bron: CBS, Bevolkingsstatistiek.

Vaker kinderen zonder huwelijk

De komst van kinderen is steeds minder vaak een reden om alsnog te gaan trouwen. Ongehuwd samenwonen met kinderen komt, als verwacht, het meest voor bij jonge ouders, maar de trend om het huwelijk uit of af te stellen is ook bij de al wat oudere paren duidelijk zichtbaar. Onder de dertigers nam het aandeel ongehuwde ouders in het afgelopen decennium naar verhouding het sterkst toe, van 8 naar 22 procent.

4.3 Aandeel niet-gehuwde samenwoners met kinderen naar leeftijd van de vrouw

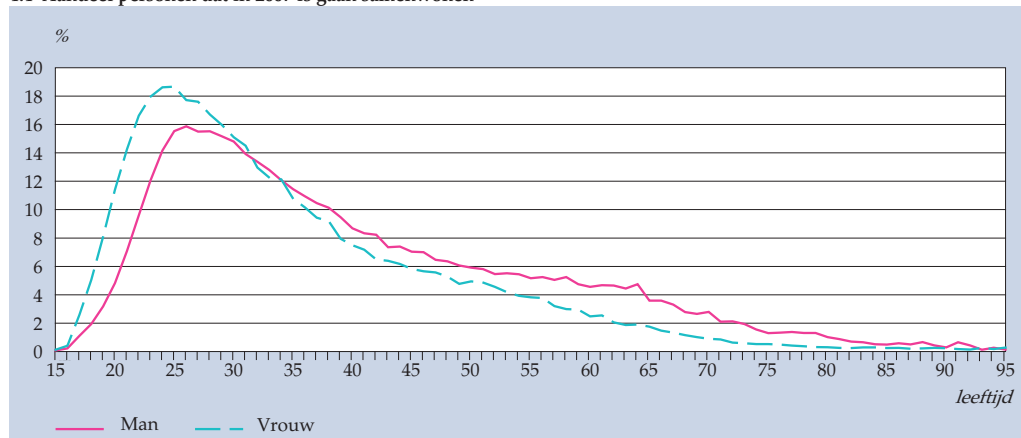
Bron: CBS, Bevolkingsstatistiek.

Mannen gaan later samenwonen

In de loop van 2007 ging iets meer dan 4 procent van degenen die aan het begin van het jaar nog alleen waren met een partner samenwonen. Bij vrouwen ligt de piek van deze relatievorming rond de 25 jaar, bij mannen ongeveer twee jaar later. Onder de nieuwe samenwoners tot 32 jaar zijn vrouwen daardoor in de meerderheid, terwijl

vanaf 32 jaar juist meer mannen gaan samenwonen. Dat zijn dan meestal mannen die al een relatie achter de rug hebben. Deze gescheiden of verweeduwde mannen hebben betere kansen op de relatiemarkt dan hun vrouwelijke leeftijdsgenoten in dezelfde situatie. Op deze nog relatief jonge leeftijd komt dit doordat ze veel vaker dan hun mannelijke leeftijdsgenoten thuiswonende kinderen hebben. Die kinderen staan een nieuwe relatie vaak in de weg.

4.4 Aandeel personen dat in 2007 is gaan samenwonen

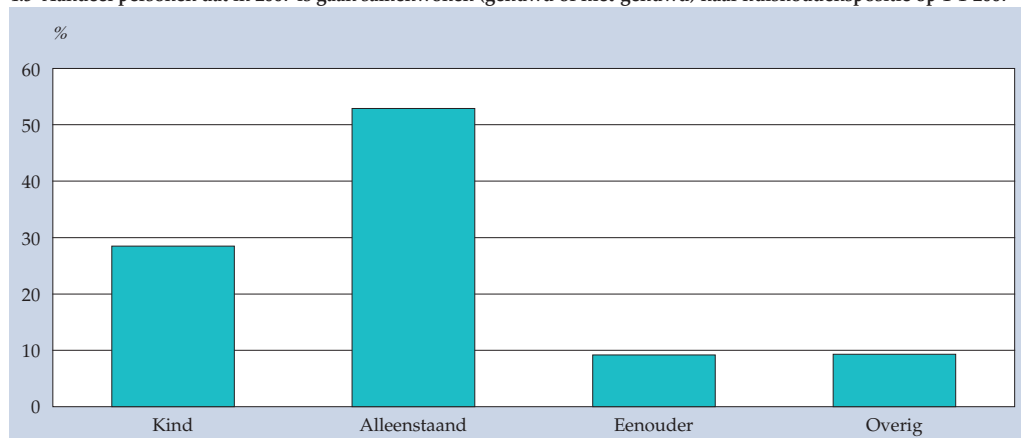

Bron: CBS, Bevolkingsstatistiek.

Meeste nieuwe samenwoners waren alleenstaand

Van degenen die in 2007 zijn gaan samenwonen, was iets meer dan de helft voordien alleenstaand. Bijna 30 procent woonde een jaar eerder nog bij de ouders, terwijl bijna een op de tien nieuwe samenwoners begin 2007 nog aan het hoofd stond van een eenoudergezin.

4.5 Aandeel personen dat in 2007 is gaan samenwonen (gehuwd of niet-gehuwd) naar huishoudenspositie op 1-1-2007

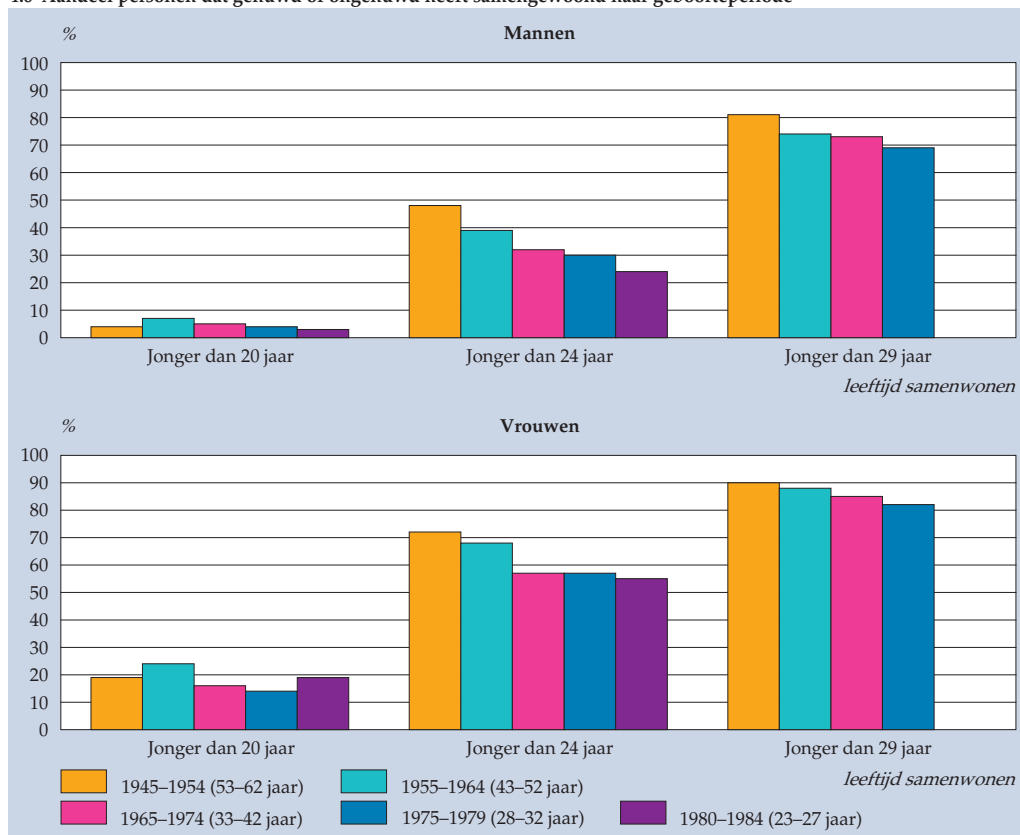

Bron: CBS, Bevolkingsstatistiek.

Mannen stellen samenwonen nog steeds uit

De gemiddelde leeftijd waarop men gaat samenwonen was enkele decennia geleden lager dan tegenwoordig. Vrouwen die in de periode 1945–1974 zijn geboren, hebben steeds langer gewacht voordat ze gingen samenwonen. Dit uitstel lijkt bij vrouwen die eind jaren zeventig en begin jaren tachtig zijn geboren ten einde te zijn gekomen: onder hen is het aandeel dat vóór de 24e verjaardag is gaan samenwonen nagenoeg even hoog als onder vrouwen uit de periode 1965–1974. Bij mannen is nog wel sprake van verder uitstel, ook bij de jongste generaties.

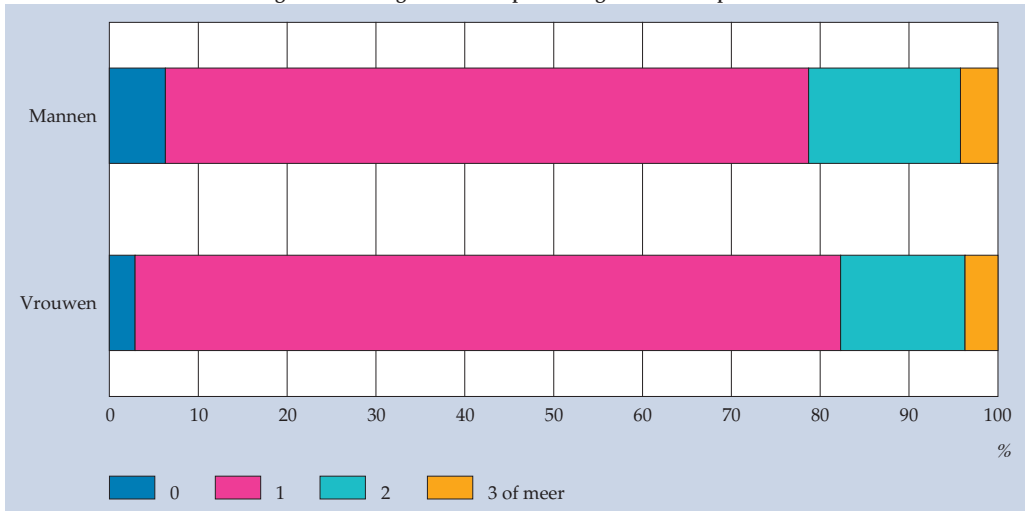
4.6 Aandeel personen dat gehuwd of ongehuwd heeft samengewoond naar geboorteperiode

Mannen hebben meer samenwoonrelaties

Mannen blijven vaker alleen dan vrouwen. Van de mannen die eind jaren veertig en begin jaren vijftig zijn geboren, heeft één op de 16 nooit samengewoond. Dat is twee keer zoveel als onder de vrouwen van deze leeftijd. Mannen hebben gemiddeld wel meer samenwoonrelaties achter de rug dan vrouwen. Een op de vijf mannen heeft minimaal twee keer samengewoond.

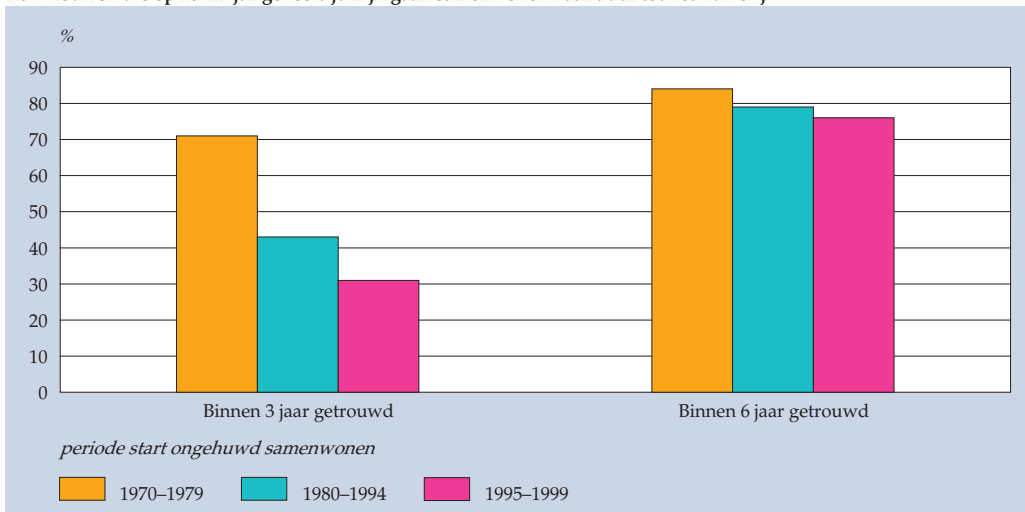
4.7 Aantal samenwoonrelaties (getrouwd en ongehuwd) van personen geboren in de periode 1945–1954

Ongehuwde samenwoners schuiven huwelijk voor zich uit

Ongehuwd samenwonende paren stellen het huwelijk steeds vaker uit: vrouwen die in de jaren zeventig gingen samenwonen trouwden eerder dan vrouwen die dat in de jaren tachtig en begin jaren negentig deden. Van de vrouwen die in de jaren zeventig tussen hun 20e en 25e gingen samenwonen, waren zeven op de tien binnen drie jaar getrouwd. In de tweede helft van de jaren negentig waren dat er nog maar drie op de tien.

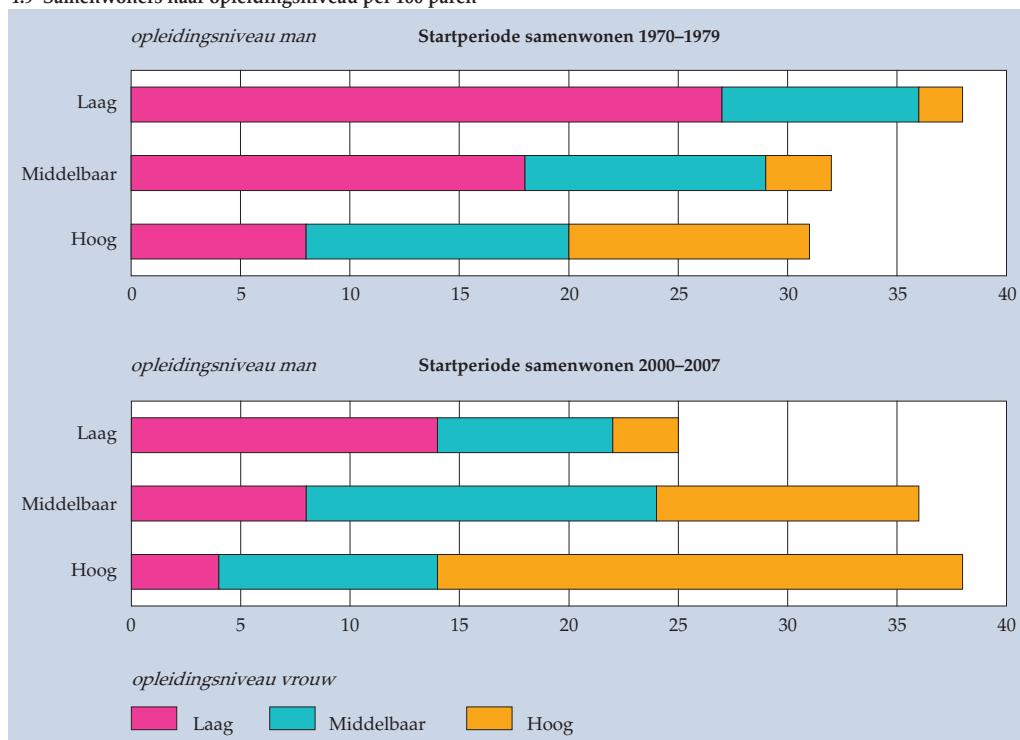
4.8 Vrouwen die op 20–24-jarige leeftijd zijn gaan samenwonen naar duur tot het huwelijk

Meer hoogopgeleide paren

Naast de bovengenoemde ontwikkelingen is in de loop van de tijd ook de samenstelling van paren veranderd. Van de mannen en vrouwen die in de jaren zeventig gingen samenwonen, vormde iets minder dan de helft een homogeen paar wat betreft opleidingsniveau: beide partners hadden dus ongeveer hetzelfde niveau. Van de paren die in de periode 2000–2007 zijn gaan samenwonen, was dit iets meer dan de helft. Eind jaren zeventig waren homogene paren voor het merendeel laagopgeleid. Homogene paren die in de periode 2000–2007 zijn gaan samenwonen, zijn in bijna de helft van de gevallen juist hoogopgeleid. Deze ontwikkeling is toe te schrijven aan het gestegen opleidingsniveau van vrouwen, want het aandeel hoogopgeleide mannen is maar licht toegenomen.

4.9 Samenwoners naar opleidingsniveau per 100 paren

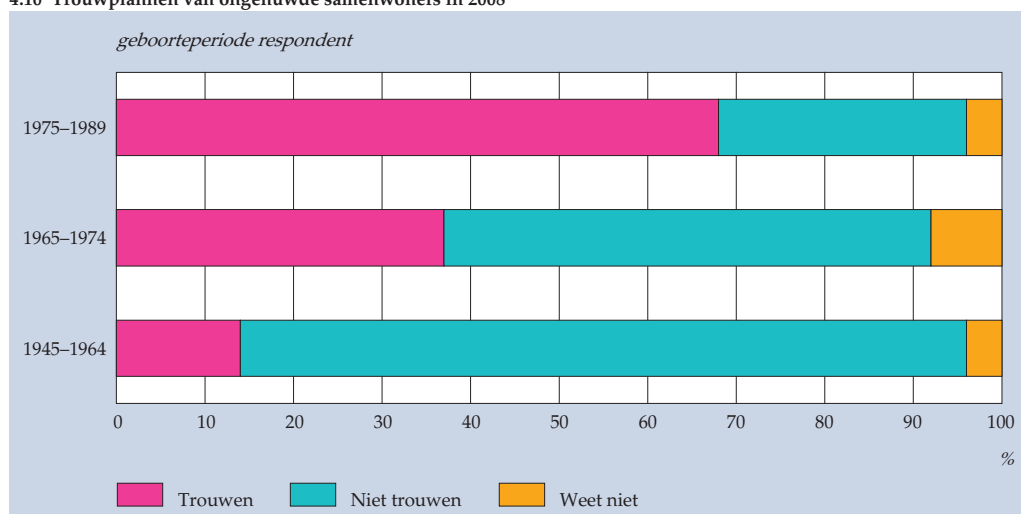
Steeds vaker blijvend ongehuwd

In 2000 woonden 658 duizend paren niet-gehuwd samen; in 2008 waren het er al 800 duizend. Ongehuwd samenwonen lijkt steeds vaker een definitieve keuze. Van de oudste ongehuwde samenwoners is maar één op de zeven van plan om (alsnog) te trouwen. Van de iets jongere samenwoners, geboren tussen 1965 en 1975, is dat ruim een derde. Van de jongste samenwoners wil nog wel een meerderheid trouwen: ruim twee derde is van plan om in het huwelijksbootje te stappen.

Ongehuwde samenwoners die niet willen trouwen, noemen als belangrijkste reden dat het huwelijk niets aan hun relatie toevoegt. Ongeacht hun leeftijd is twee derde van de mannen deze opvatting toegegaan. Onder jonge vrouwen is dit aandeel kleiner dan onder oudere vrouwen. Jonge vrouwen noemen verder als belangrijke reden dat hun partner niet wil trouwen.

Van de ongehuwde samenwoners kiest het merendeel voor een samenlevingscontract. Oudere ongehuwde samenwoners hebben of willen vaker een contract dan jongeren: van de ongehuwde samenwoners van 53 tot 63 jaar heeft of wil 84 procent er een, tegen 66 procent van de jongste samenwoners. Bijna een kwart van de jongeren heeft geen samenlevingscontract en wil dit ook in de toekomst niet afsluiten. Van de oudste ongehuwde samenwoners wenst maar een op de tien geen samenlevingscontract.

4.10 Trouwplannen van ongehuwde samenwoners in 2008

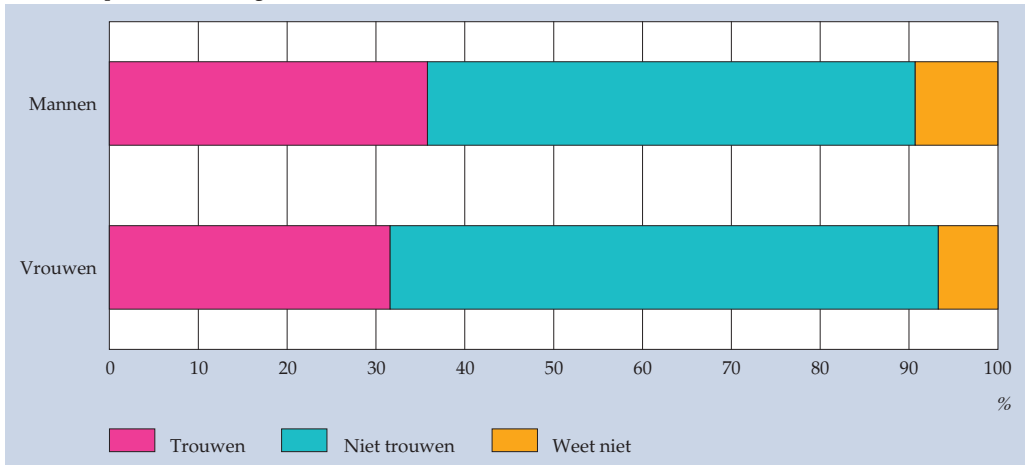

Trouwen niet in trek bij eerder gehuwde samenwoners

Van de mannen die na een eerder huwelijk weer samenwonen wil ruim een derde opnieuw trouwen. Onder vrouwen is dit aandeel iets kleiner.

Van de eerder gehuwde samenwoners die niet willen trouwen, noemt ruim de helft als belangrijkste reden dat een huwelijk niets toevoegt aan de nieuwe relatie. Opvallend is dat eerder gehuwde vrouwen deze reden aanzienlijk vaker noemen dan eerder gehuwde mannen. Een kwart van de eerder gehuwden geeft aan dat hun partner niet wil trouwen. Mannen geven dit antwoord vaker dan vrouwen.

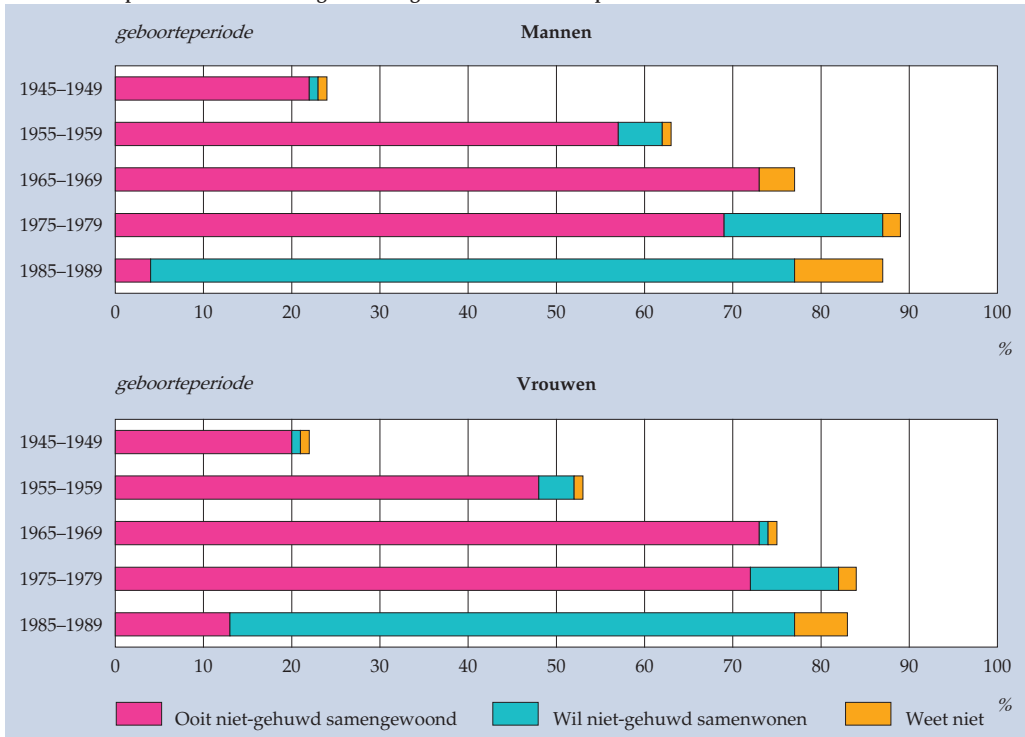
4.11 Trouwplannen van ooit-gehuwde samenwoners in 2008

Bijna iedereen heeft ongehuwd samengewoond

Van de paren die ervoor hebben gekozen om (voorlopig) samen te gaan wonen, woont één op de vijf niet-gehuwd samen. De afgelopen decennia is het aandeel dat ongehuwd heeft samengewoond of dit verwacht te gaan doen fors toegenomen. Bij

4.12 Aandeel personen dat ooit niet-gehuwd is gaan samenwonen of plannen daartoe heeft

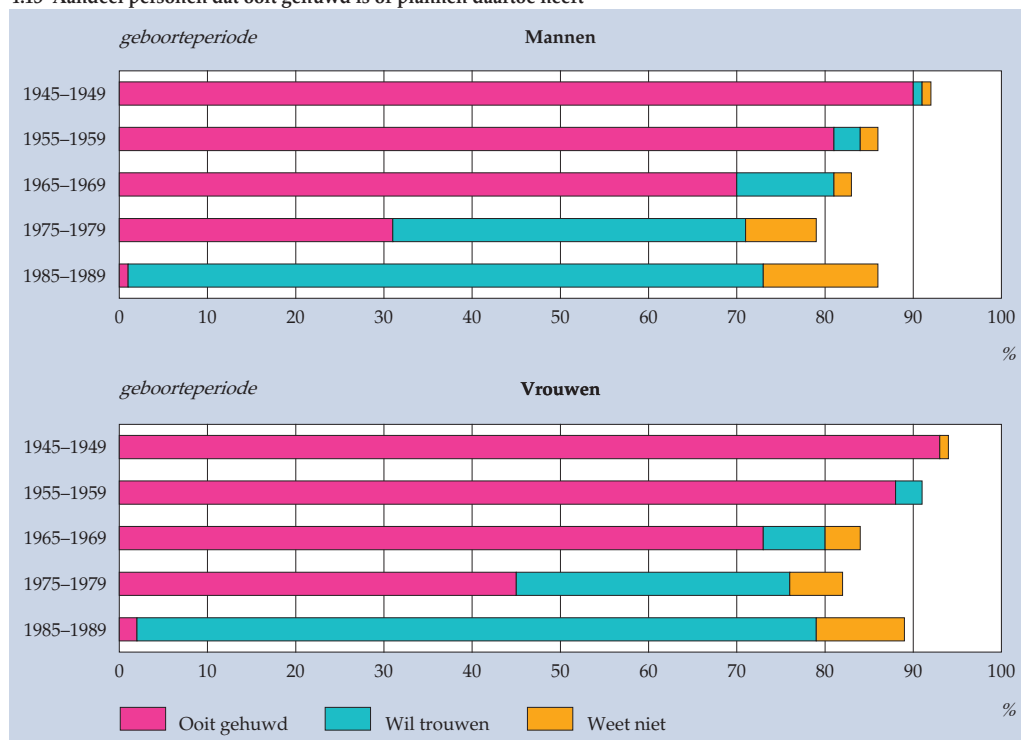

de oudste generatie is het aandeel dat ooit ongehuwd heeft samengewoond het laagst, met 22 procent voor mannen en 20 procent voor vrouwen. In de tijd dat deze generatie het ouderlijk huis verliet, was het nog gebruikelijk om vanuit het ouderlijk huis te trouwen. Onder mannen en vrouwen die in de tweede helft van de jaren zeventig zijn geboren, is het aandeel dat ongehuwd samenwoont of dat verwacht te gaan doen toegenomen tot acht à negen op de tien.

Trouwen niet uit de gratie

De laatste jaren is het aantal huwelijken vrij stabiel, rond de 72 duizend per jaar. Eind jaren tachtig, begin jaren negentig werden nog ruim 90 duizend huwelijken gesloten. In absolute zin heeft er de afgelopen decennia dus een daling plaatsgevonden. Kijken we naar het aandeel vrouwen dat eind jaren veertig is geboren, dan blijkt dat bijna 95 procent (ooit) getrouwd is. Onder mannen is dit aandeel iets kleiner. Latere generaties zijn steeds minder trouwlustig. Van de jongste generaties zijn er nog maar weinigen getrouwd, maar desondanks denkt ruim 70 procent van de mannen en bijna 80 procent van de vrouwen van deze generaties uiteindelijk te trouwen. Naar verwachting zal dus nog steeds een ruime meerderheid van de bevolking ooit in het huwelijk treden.

4.13 Aandeel personen dat ooit gehuwd is of plannen daartoe heeft

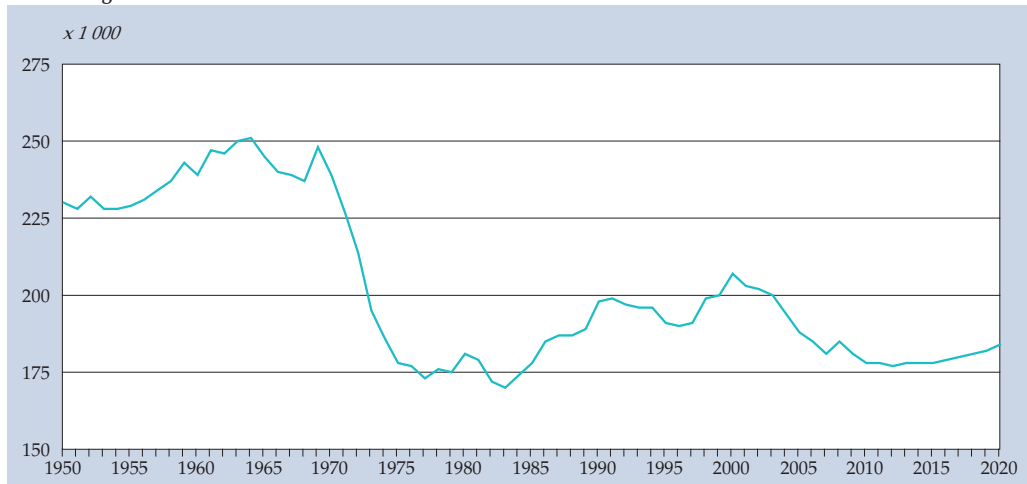
5. *Ouder worden*

5. Ouder worden

Nadat het vruchtbaarheidscijfer rond 1970 fors daalde, is het nog maar weinig veranderd. Sinds de millenniumwisseling ligt het gemiddeld kindertal per vrouw iets boven de 1,7. Dat het aantal geboorten in Nederland afnam van 207 duizend in 2000 naar 181 duizend in 2007, komt dan ook vooral doordat het aantal jonge vrouwen terugliep. Onder invloed van het toen gunstige economische klimaat steeg het aantal geboorten in 2008 weer naar 185 duizend, maar voor de komende jaren wordt opnieuw een daling verwacht. Die houdt niet alleen verband met de verslechterde conjunctuur, maar vooral met het afnemende aantal vrouwen in de vruchtbare levensfase.

5.1 Aantal geboorten

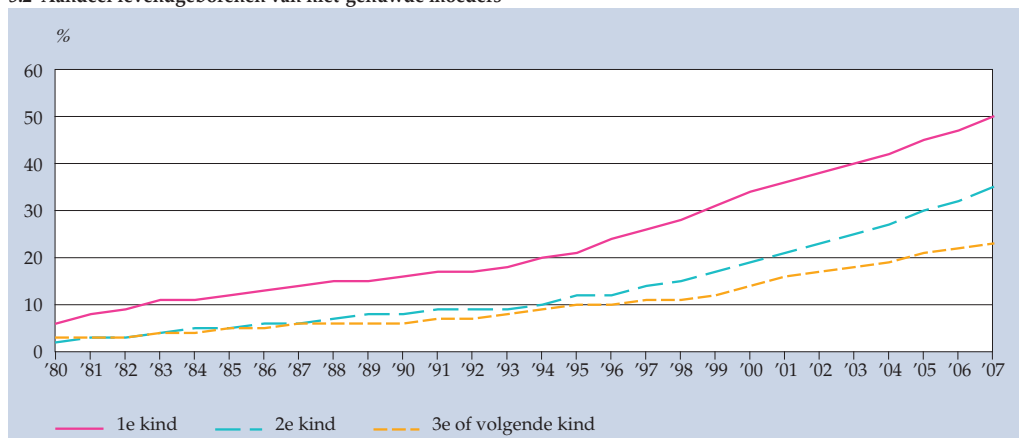

Bron: CBS, Bevolkingsstatistiek.

Ouders minder vaak gehuwd

Steeds minder paren zien het huwelijk als voorwaarde om kinderen te krijgen. Inmiddels hebben vier op de tien pasgeborenen ouders die in de meeste gevallen duurzaam samenwonen, maar niet getrouwd zijn. Bij eerstgeborenen geldt dit zelfs voor de helft. Tot voor kort volgde op de geboorte van het eerste kind vaak alsnog een huwelijk, maar uitstel lijkt hier plaats te maken voor afstel. Hierdoor stijgt ook het aandeel van tweede en volgende kinderen dat uit een niet-huwelijkse relatie wordt geboren.

5.2 Aandeel levendgeborenen van niet-gehuwde moeders

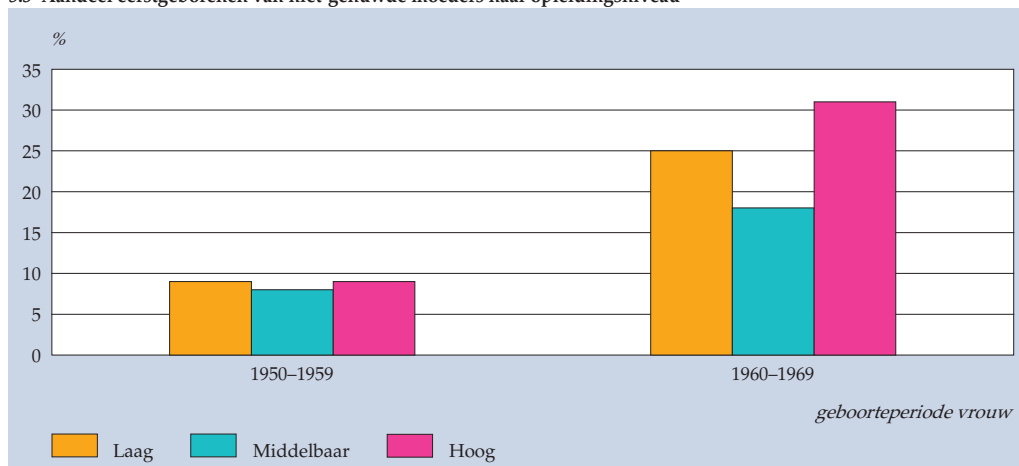

Bron: CBS, Bevolkingsstatistiek.

Vooral hoogopgeleide moeders vaker ongehuwd

Het aandeel vrouwen dat ongehuwd kinderen krijgt, verschilt per leeftijdsgroep. Vooral vrouwen die op jonge of juist op oudere leeftijd moeder worden, krijgen hun eerste kind relatief vaak buiten het huwelijk. Negen op de tien vrouwen die vóór hun 20e een kind krijgen, zijn bij de geboorte ongehuwd. Van de vrouwen die 35 jaar of ouder zijn als hun eerste kind wordt geboren, is ruim de helft niet gehuwd. Vooral onder hoogopgeleide vrouwen heeft een forse toename van het aandeel ongehuwde moeders plaatsgevonden. Hoogopgeleide vrouwen die in de jaren vijftig zijn geboren, kregen hun eerste kind in maar één op de tien gevallen uit een niet-huwelijkse relatie. Voor vrouwen uit de jaren zestig gold dat al in een op de drie gevallen. Ook laagopgeleide vrouwen zijn steeds vaker ongehuwd wanneer ze een kind krijgen.

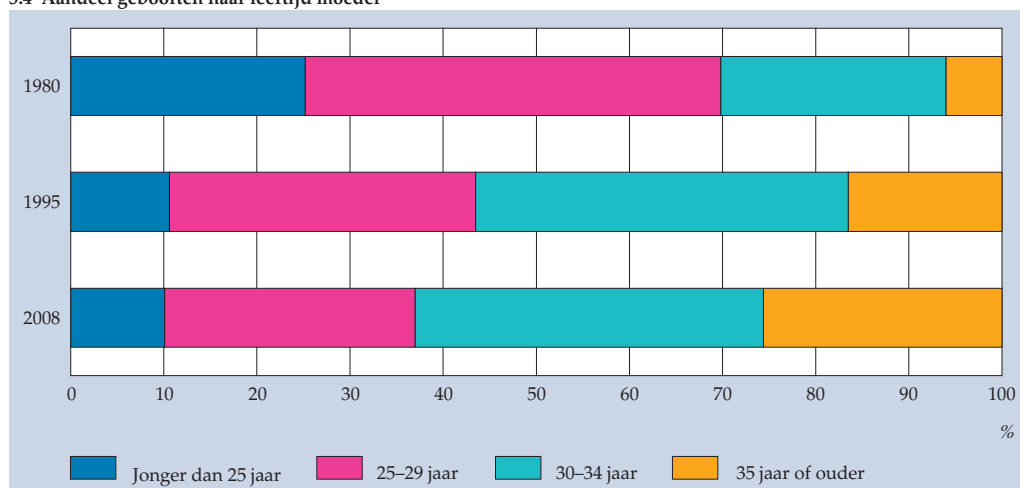
5.3 Aandeel eerstgeborenen van niet-gehuwde moeders naar opleidingsniveau

Jongere vrouwen later moeder

De bijdrage van jonge vrouwen aan de geboortecijfers is in korte tijd sterk afgenomen. Amper drie decennia geleden waren zeven op de tien vrouwen die een kind kregen jonger dan 30 jaar; nu is dit nog maar een derde. Tienermoeders zijn daarmee, ook in vergelijking met vrijwel alle andere Europese landen, betrekkelijk zeldzaam geworden. Tegelijkertijd staat ons land hoog op de ranglijst van landen met oudere moeders. In 1980 waren vrouwen gemiddeld 25,6 jaar bij de geboorte van hun eerste kind; in 2008 was dit al 29,4 jaar.

5.4 Aandeel geboorten naar leeftijd moeder

Bron: CBS, Bevolkingsstatistiek.

Vaders steeds ouder

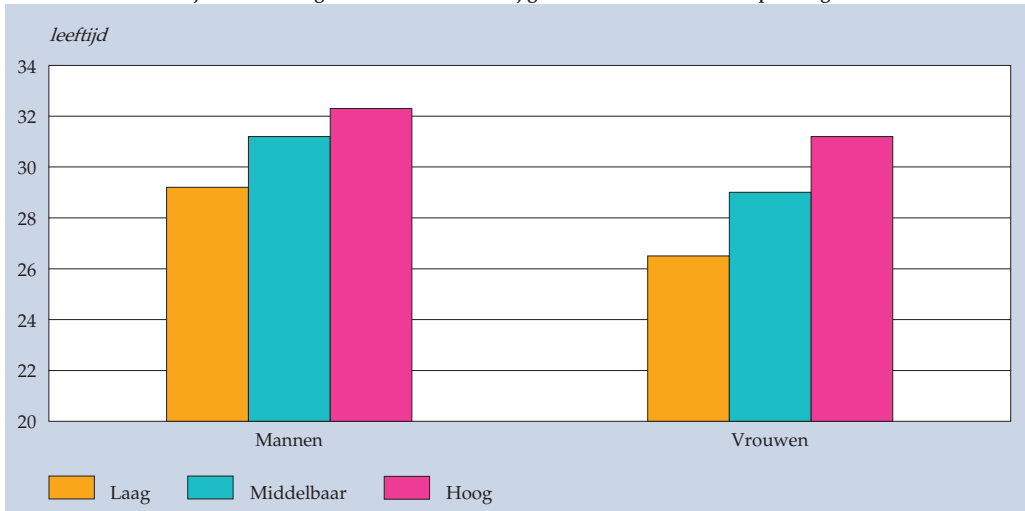
Omdat mannen doorgaans ouder zijn dan hun partner, zijn ze ook ouder wanneer ze kinderen krijgen. Mannen uit de jaren vijftig waren bij de geboorte van hun eerste kind gemiddeld 29,5 jaar oud. Voor mannen geboren in de jaren zestig was dat al 31 jaar.

Hogere opleiding, later kinderen

Hoe hoger hun opleiding, hoe later vrouwen hun eerste kind krijgen. Het toegenomen opleidingsniveau heeft voor alle ondervraagde geboortegeneraties dan ook bijgedragen aan het uitstel van moederschap. Hoogopgeleide vrouwen geboren in de jaren vijftig kregen hun eerste kind op 30-jarige leeftijd. Dat is vijf jaar later dan laagopgeleide vrouwen. Ook bij de mannen krijgen hoger opgeleiden hun eerste kind later dan lager opgeleiden. Met ongeveer drie jaar is dit verschil kleiner dan bij vrouwen.

Jongere geboortegeneraties kregen en krijgen hun eerste kind steeds later. Zo werden laagopgeleide vrouwen uit de jaren zestig op gemiddeld 27-jarige leeftijd voor het eerst moeder; twee jaar later dan vrouwen met dezelfde opleiding uit de jaren vijftig.

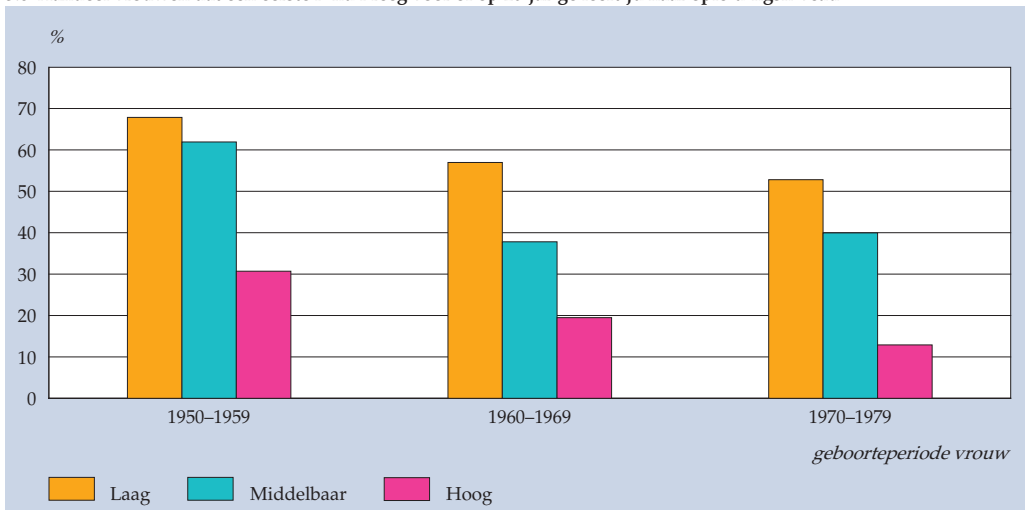
5.5 Gemiddelde leeftijd van ouders geboren in 1960–1969 bij geboorte eerste kind naar opleidingsniveau

Laagopgeleiden vaakst moeder op hun 28e

Voor de jongste generaties kunnen nog geen gemiddelden worden berekend, omdat hun gezin nog niet altijd compleet is. Wel is duidelijk dat het aandeel dat op 28-jarige leeftijd moeder is, voor alle opleidingsniveaus het grootst is onder vrouwen uit de jaren vijftig. Verder hebben laagopgeleide vrouwen van elke generatie het vaakst al een of meer kinderen op hun 28e. Ook blijkt dat alleen hoogopgeleide vrouwen uit de jaren zeventig het moederschap nog beduidend meer dan voorheen uitstellen.

5.6 Aandeel vrouwen dat een eerste kind kreeg vóór of op 28-jarige leeftijd naar opleidingsniveau

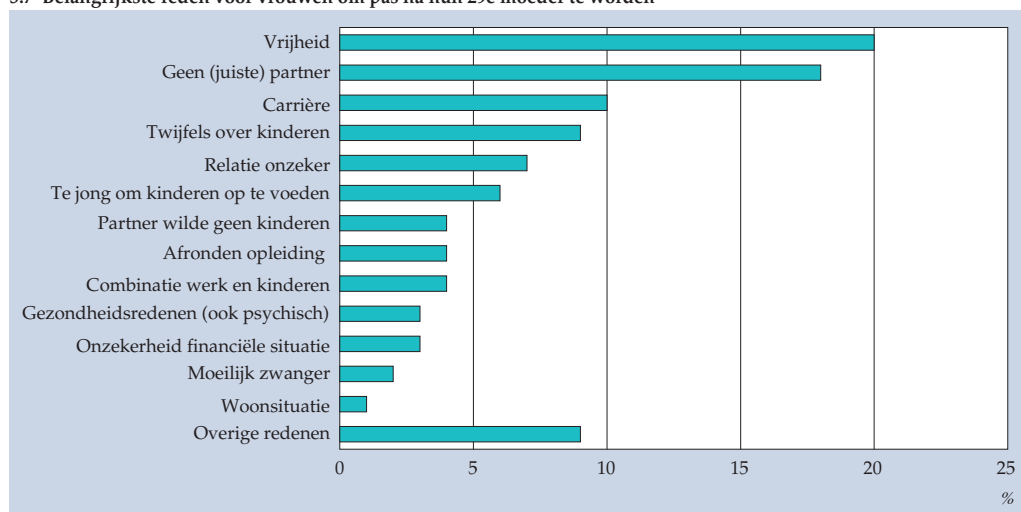

Langer genieten van vrijheid

Gevraagd naar de belangrijkste reden om het moederschap uit te stellen, geeft een op de vijf vrouwen aan dat ze eerst nog van hun vrijheid wilden genieten. Een bijna even groot deel geeft aan nog geen (geschikte) partner te hebben gevonden. Voor één op de tien vrouwen is de carrière of het opdoen van werkervaring de belangrijkste reden. Deze reden wordt vaker genoemd door hoogopgeleide vrouwen (17 procent) dan door laag of middelbaar opgeleide vrouwen (4 procent). Als belangrijkste reden om juist vóór de 30e verjaardag moeder te worden, noemen zes op de tien vrouwen dat ze al geruime tijd een vaste relatie hadden.

5.7 Belangrijkste reden voor vrouwen om pas na hun 29e moeder te worden

Aandeel kinderlozen gestegen

Kinderen krijgen lijkt steeds minder vanzelfsprekend: kinderloosheid is met de generaties toegenomen. Van de vrouwen geboren tussen 1945 en 1950 bleef 15 procent kinderloos, tegen bijna 20 procent van de vrouwen uit de jaren zestig. Van de mannen die tussen 1945 en 1950 zijn geboren is een op de zes kinderloos, tegen bijna een kwart van de mannen uit de jaren zestig. Dit laatste aandeel zal nog iets dalen, omdat sommigen op latere leeftijd toch nog vader worden.

In alle generaties is de kinderloosheid onder mannen groter dan onder vrouwen. Dit komt onder meer doordat mannen vaker geen partner hebben: in alle generaties zijn mannen vaker dan vrouwen nooit gehuwd geweest.

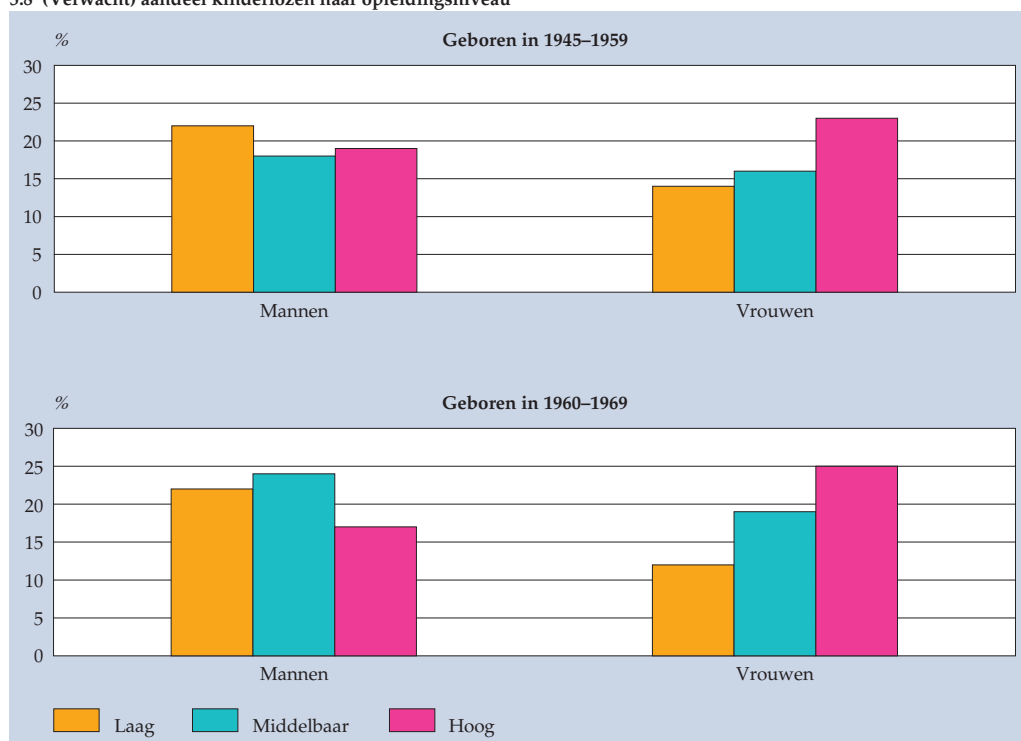
Hoogopgeleide vrouwen het vaakst kinderloos

Kinderloosheid komt het meest voor onder hoogopgeleide vrouwen. Van de hoogopgeleide vrouwen uit de jaren zestig heeft een kwart geen kinderen – twee keer zo

veel als van de laagopgeleide vrouwen. Van de hoogopgeleide vrouwen uit de jaren zeventig verwacht een op de vijf kinderloos te blijven. Het is waarschijnlijk dat dit aandeel hoger uitvalt, omdat sommige vrouwen onvruchtbaar blijken of geen geschikte partner vinden.

Van een toename van de kinderloosheid met het opleidingsniveau is bij mannen geen sprake. Voor mannen geboren in de jaren zestig – die anders dan de jongere generatie nog maar zelden voor het eerst vader zullen worden – geldt dat de hoogopgeleiden juist het minst vaak kinderloos zijn.

5.8 (Verwacht) aandeel kinderlozen naar opleidingsniveau

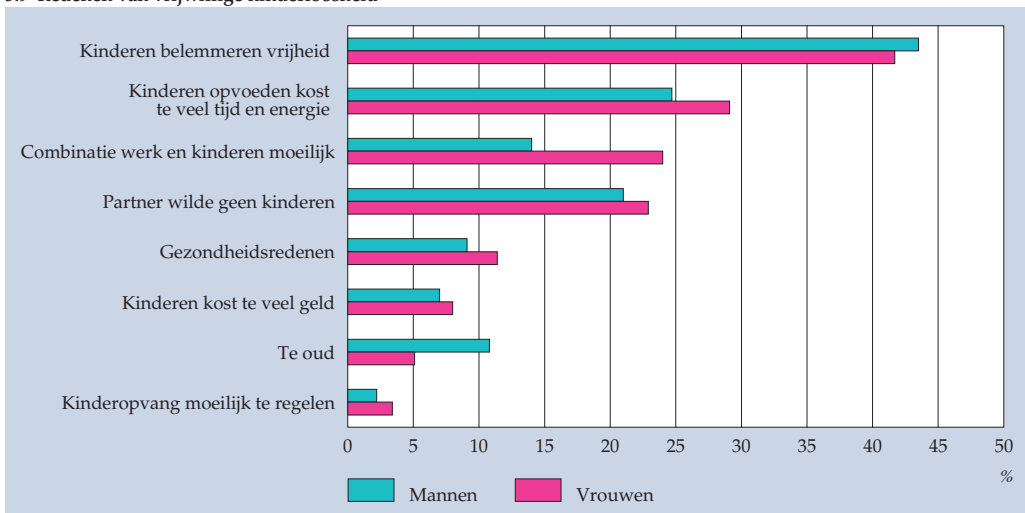
Jongere vrouwen vaker vrijwillig kinderloos

Veranderende normen en waarden en effectievere anticonceptie hebben een belangrijke rol gespeeld in de toename van kinderloosheid. Kinderloosheid is ook deels een gevolg van uitstel van moederschap, dat uiteindelijk tot afstel leidt. Het gaat daarbij niet altijd om een bewuste keuze. Van de kinderloze vrouwen tussen de 36 en 45 jaar noemen zes op de tien zich vrijwillig kinderloos. Onder de vrouwen van 46 tot 62 jaar is dit aandeel met 54 procent iets kleiner.

Vrijheid is reden voor kinderloosheid

Van de mannen en vrouwen die vrijwillig kinderloos zijn, noemen vier op de tien als reden dat kinderen de vrijheid belemmeren. Vaak genoemd is verder dat de opvoeding veel tijd en energie kost. Vrouwen geven ook vaak aan dat opvoeden moeilijk is te combineren met betaald werk. Mannen noemen dit veel minder vaak als reden.

5.9 Redenen van vrijwillige kinderloosheid

Kindertal daalt met de generaties

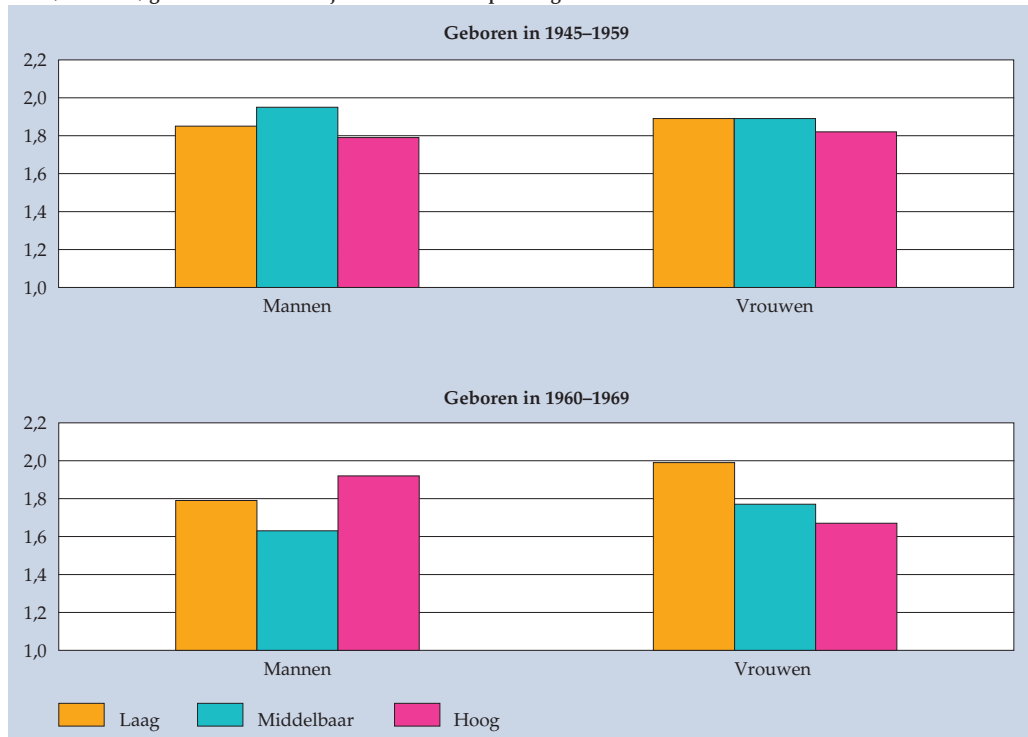
Door onder meer de toenemende kinderloosheid ligt het gemiddeld kindertal van jonge vrouwen lager dan dat van oudere vrouwen. Vrouwen geboren tussen 1945 en 1950 hebben nog een gemiddeld kindertal van 1,92, tegen 1,80 voor vrouwen uit de jaren zestig.

Hoogopgeleide vrouwen krijgen of verwachten vaak minder kinderen dan hun laagopgeleide leeftijdsgenoten. Het gemiddeld kindertal van vrouwen uit de jaren zestig ligt bij de hoogopgeleiden ongeveer 0,3 lager. Bij vrouwen die eind jaren veertig en in de jaren vijftig zijn geboren, is er weinig verschil naar opleidingsniveau.

Ook bij mannen daalt het kindertal met de generaties. Mannen geboren tussen 1945 en 1950 hebben een gemiddeld gerealiseerd kindertal van 1,91, tegen een verwacht uiteindelijk kindertal van 1,77 voor mannen uit de jaren zestig. Bij mannen geboren aan het eind van de jaren veertig en in de jaren vijftig is er weinig verschil naar opleidingsniveau. Voor alle niveaus ligt het gemiddeld kindertal rond de 1,9. Van de mannen geboren in de jaren zestig verwachten de hoogopgeleiden met 1,9 de mees-

te kinderen te krijgen, terwijl hoogopgeleide vrouwen van dezelfde generatie juist het laagste kindertal hebben. Reden van dit verschil is dat de hoogopgeleide mannen uit de jaren zestig relatief vaak kinderen hebben gekregen met middelbaar of laagopgeleide vrouwen.

5.10 (Verwacht) gemiddeld uiteindelijk kindertal naar opleidingsniveau

6. *Uit elkaar*

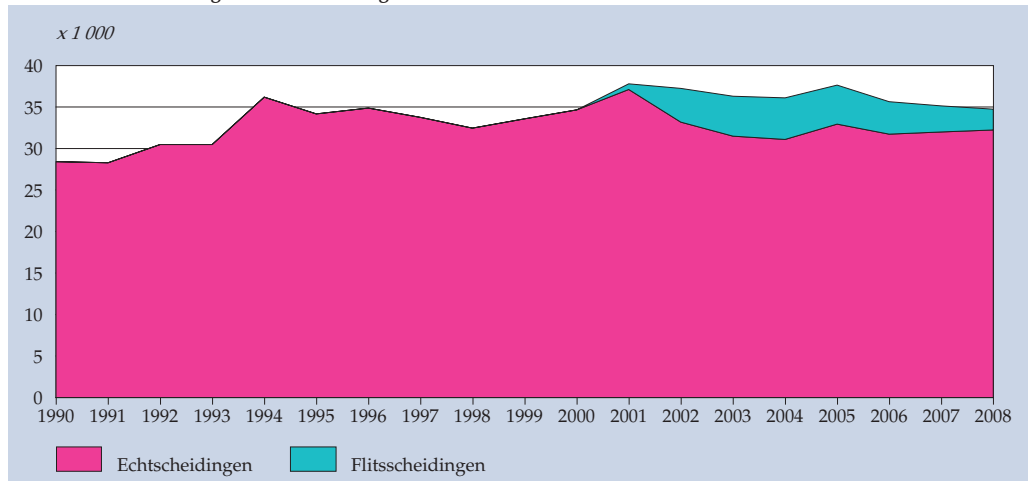

6. Uit elkaar

Elk jaar gaat ongeveer één procent van de circa 3,5 miljoen Nederlandse echtparen uit elkaar. In 2008 eindigden 32 duizend huwelijken in een scheiding. Van 2001 tot maart 2009 konden paren hun huwelijk ook omzetten in een partnerschap en dit vervolgens beëindigden. Zo'n flitscheiding was voor velen een eenvoudiger alternatief voor een formele echtscheiding. In 2008 kozen 2,8 duizend paren voor deze snelle weg.

Hoewel het aantal echtscheidingen sinds 2003 vrij stabiel is, steeg het totaal aantal relatie-ontbindingen. Dit komt doordat er steeds meer niet-gehuwde samenwoners uit elkaar gingen.

6.1 Aantal echtscheidingen en flitscheidingen

Bron: CBS, Bevolkingsstatistiek.

Huwelijken houden langer stand

De huwelijken die in 2008 door echtscheiding zijn ontbonden, hebben gemiddeld 14 jaar stand gehouden. Deze huwelijksduur is in de loop der tijd toegenomen. Doordat paren steeds later trouwen, geldt dat ook voor de leeftijd waarop ze scheiden. In 2008 waren mannen tijdens een scheiding gemiddeld bijna 45 jaar oud en vrouwen bijna 42 jaar. Ondanks de hogere leeftijd bij echtscheiding is het aandeel waarbij minderjarige kinderen zijn betrokken gegroeid.

Meer kinderen maken scheiding mee

Sinds medio jaren negentig is het aandeel echtscheidingen waarbij minderjarige kinderen zijn betrokken gestegen van 46 naar 56 procent. In vier op de tien gevallen is er één kind in het spel; in de meeste gevallen zijn het er twee of meer. De laatste

Staat 6.1

Echtscheidingen, diverse cijfers

	Gemiddelde huwelijksduur in jaren	Gemiddelde leeftijd		Aandeel echtscheidingen met minderjarige kinderen %	Aantal minderjarige kinderen betrokken bij echtscheiding <i>x 1 000</i>
		man	vrouw		
1996	12,2	40,8	38,1	46,4	29,5
2000	12,9	41,9	39,0	51,8	33,0
2005	13,8	43,7	40,7	57,4	33,9
2008	14,2	44,8	41,8	56,4	33,3

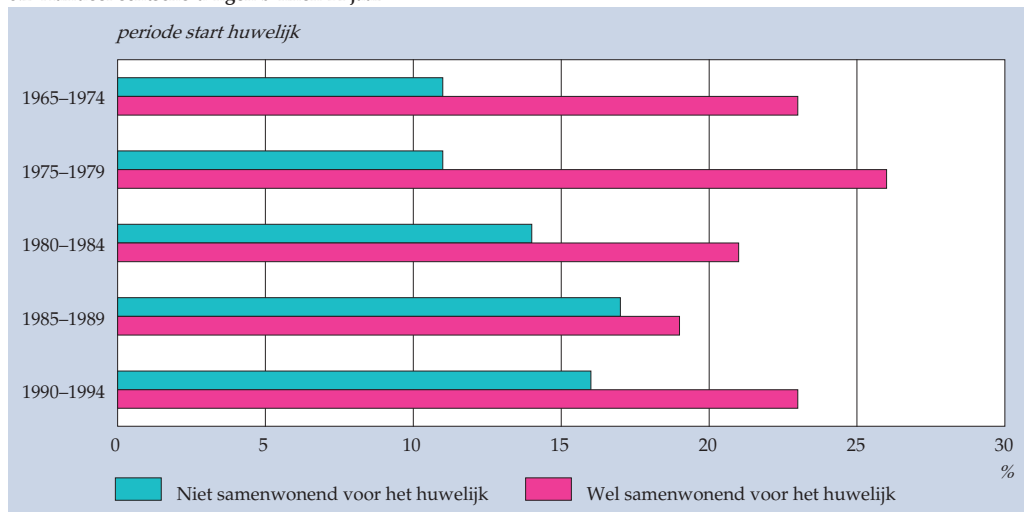
Bron: CBS, Bevolkingsstatistiek.

jaren maken jaarlijks zo'n 33 duizend minderjarige kinderen de scheiding van hun ouders mee. Begin jaren negentig waren dat er nog ongeveer 25 duizend. Deze stijging is niet alleen een gevolg van de toename van het aantal scheidingen, maar vooral van het feit dat veel samenwoners pas gaan trouwen als er kinderen komen. Bij het uiteenvallen van ongehuwde relaties zijn in maar een op de vijf gevallen kinderen betrokken.

Meerderheid woont samen voor huwelijk

De afgelopen decennia is het aantal huwelijken dat volgde op een samenwoonrelatie fors gestegen. Van de huwelijken die rond 1970 zijn gesloten, kwam maar een op de tien voort uit een samenwoonrelatie. Voor huwelijken die rond de eeuwwisseling zijn gesloten, geldt dit in zeven op de tien gevallen. Ongehuwd samenwonen

6.2 Aandeel echtscheidingen binnen 14 jaar

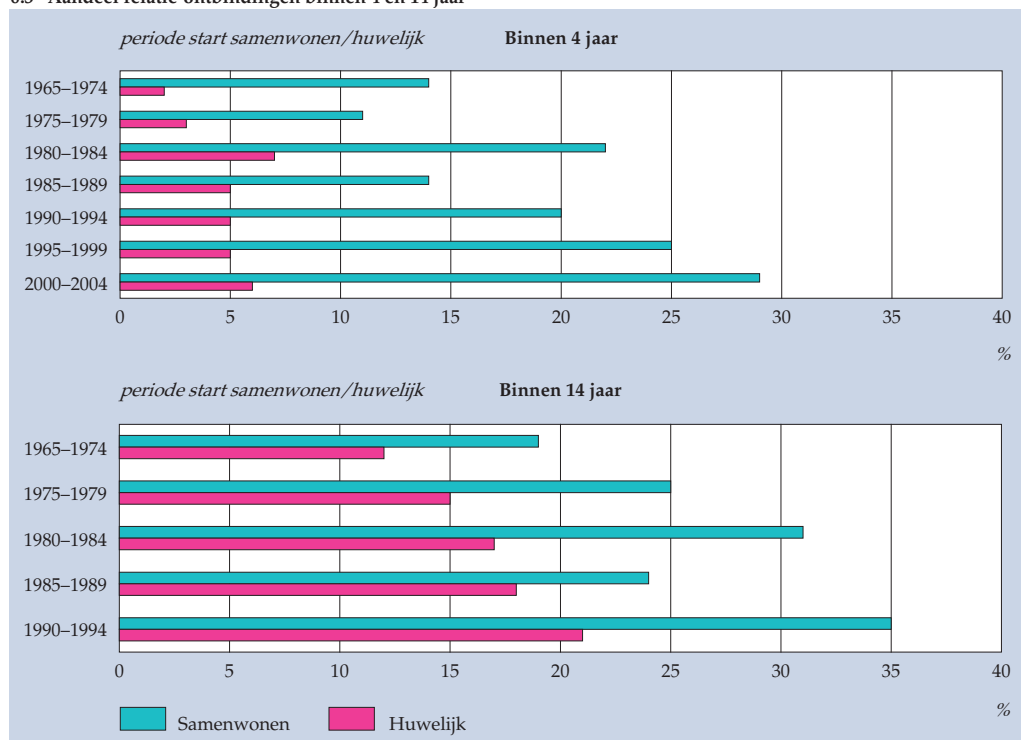
kan als een proefperiode worden beschouwd. De minst stabiele relaties zijn immers al verbroken voordat een huwelijk wordt overwogen. Als hun relatie stabiel is gebleken of partners aan kinderen denken, trouwen ze vaak alsnog. Ondanks de proefperiode zijn huwelijken waaraan een samenwonenrelatie is voorafgegaan minder stabiel dan huwelijken zonder voorafgaand samenwonen. Hierbij moet worden opgemerkt dat paren die niet ongehuwd hebben samengewoond vaker afwijzend tegenover echtscheiding staan. Het gaat daarbij vooral om orthodox-gereformeerden. In de loop der tijd zijn de verschillen in echtscheiding tussen huwelijken met en zonder samenwonen echter wel kleiner geworden

Minder verschil in stabiliteit bij langere relatie

Ongeacht of er wel of geen periode van ongehuwd samenwonen aan is voorafgegaan, zijn huwelijken vooral in de eerste jaren veel stabielier dan relaties van mensen die ongehuwd samenwonen. Vier jaar na het begin van de relatie varieert het aandeel gescheiden vrouwen tussen de 2 en 7 procent, afhankelijk van de periode waarin de relatie tot stand kwam. Van de vrouwen die ongehuwd samenwoonden is dan al 11 tot 29 procent uit elkaar.

Naarmate de relatie langer duurt, neemt het verschil in stabiliteit tussen ongehuwde en gehuwde samenwonenrelaties af. Dit komt doordat het aantal samenwoners dat

6.3 Aandeel relatie-ontbindingen binnen 4 en 14 jaar

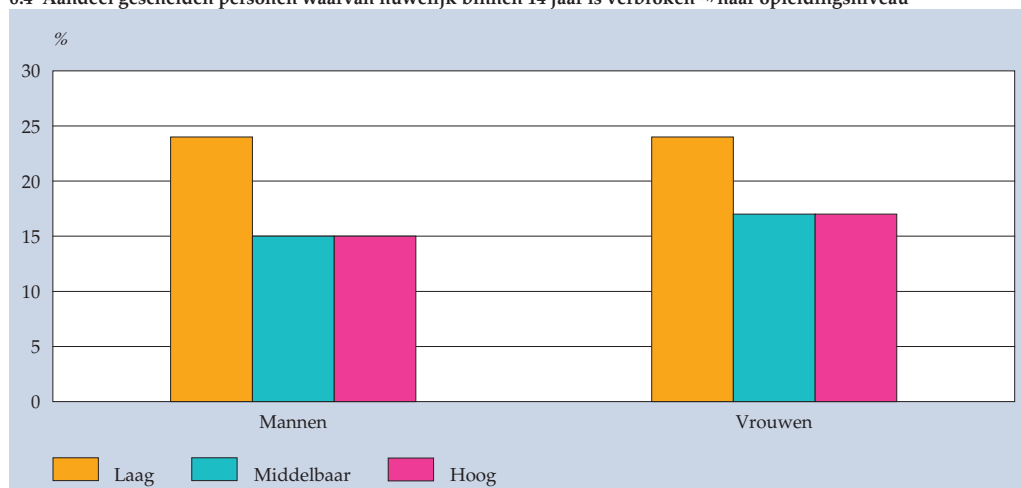

trouwt toeneemt naarmate relaties langer duren. Van de huwelijken die in de eerste helft van de jaren tachtig zijn gesloten, was één op de zes na 14 jaar in een echtscheiding geëindigd. Van de vrouwen die in deze periode ongehuwd zijn gaan samenwonen, waren drie op de tien niet meer samen met hun partner. Zes op de tien paren zijn in die 14 jaar getrouwd, en slechts één op de tien woonde na 14 jaar nog ongehuwd samen.

Lager opgeleiden scheiden vaker

Doordat ze steeds vaker een langdurige opleiding volgen, zijn vrouwen tegenwoordig ouder dan voorheen als ze aan een relatie en kinderen beginnen. Hun toegenomen opleidingsniveau heeft bovendien sterk bijgedragen aan hun economische zelfstandigheid. Het ligt dan ook voor de hand te veronderstellen dat hoogopgeleide vrouwen eerder geneigd zullen zijn hun relatie te beëindigen. Dit blijkt echter niet zo te zijn. Van de paren die in de periode 1985–1994 zijn getrouwd, is nagegaan welk aandeel binnen 14 jaar uit elkaar is gegaan. Mannen en vrouwen met een lage opleiding blijken vaker gescheiden te zijn dan hoger opgeleiden. Daarbij speelt de leeftijd waarop wordt getrouwd een rol. Laagopgeleiden trouwen vaker op jonge leeftijd, en hebben hierdoor een grotere kans dat hun relatie strandt.

6.4 Aandeel gescheiden personen waarvan huwelijk binnen 14 jaar is verbroken ¹⁾ naar opleidingsniveau

¹⁾ Start huwelijk in de periode 1985–1994.

Relatie met ander vaak reden scheiding

Gescheiden mannen en vrouwen noemen meestal meerdere redenen voor het verbreken van hun relatie. De meeste daarvan liggen op het persoonlijke vlak: ex-partners zeggen dat ze uit elkaar zijn gegroeid of op elkaar zijn uitgekeken, of dat hun karakters botsten. Vaak was er een ander in het spel: voor bijna een derde van zowel de mannen als de vrouwen was een relatie met iemand anders de belangrijkste reden om uit elkaar te gaan. Ongehuwde samenwoners noemen dit minder vaak

als belangrijkste oorzaak. Voor hen waren onverenigbare toekomstplannen relatief vaak de reden om een punt achter de relatie te zetten.

Opvallend is dat vrouwen veel vaker dan mannen verslavingsproblemen of lichamelijk of psychisch geweld noemen als reden van de breuk. Bij 15 procent van de gehuwde en 10 procent van de ongehuwde vrouwen speelden deze zaken de hoofdrol in de beslissing om uit elkaar te gaan. Mannen noemen ze niet of nauwelijks.

Staat 6.2

Belangrijkste reden om uit elkaar te gaan

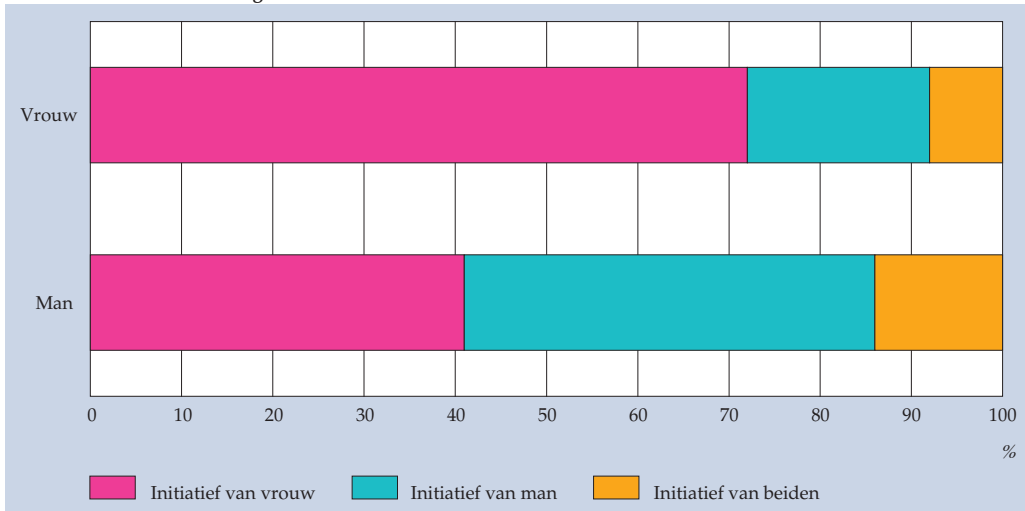
	Echtscheiding		Uit elkaar niet-gehuwd samenwonen	
	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen
	%			
Iemand anders in het spel	30	26	21	23
Op elkaar uitgekeken	24	17	29	21
Karakters botsten	18	14	22	16
Toekomstplannen onverenigbaar	6	5	11	11
Verslavingsproblemen	2	10	1	6
Sociale of culturele verschillen	4	4	3	5
Lichamelijk of geestelijk geweld	1	8	0	4
Gezondheidsproblemen	4	5	3	3
Jaloezie / geen vertrouwen	0	1	1	2
Verschillende kinderwens	2	1	1	2
Seksuele problemen	2	2	1	0
Financiële problemen	2	2	2	1
Andere reden	6	7	5	4
	<i>abs.=100%</i>			
Totaal aantal respondenten	375	460	537	584

Scheidingsverzoek van man uitzonderlijk

Volgens de ondervraagde vrouwen is de eerste stap om uit elkaar te gaan zeven van de tien keer door de vrouw genomen. Volgens de mannen was dat maar bij vier op de tien scheidingen het geval. Dat beide partners het besluit min of meer tegelijk namen, wordt door mannen iets vaker gerapporteerd dan door vrouwen. Een deel van de mannen en vrouwen heeft kennelijk een ander idee over de aanzet tot de scheiding, of voelt zich beter bij het idee zelf de eerste stap te hebben gezet.

In het verlengde van het initiatief om te scheiden ligt het indienen van een verzoek tot echtscheiding bij de rechtbank. Tegenwoordig dienen zes op de tien paren een gezamenlijk verzoek in. Bij drie op de tien echtscheidingen dient de vrouw het in. Een verzoek van de man is, met een op de tien gevallen, vrij uitzonderlijk.

6.5 Initiatief tot scheiden volgens man en vrouw

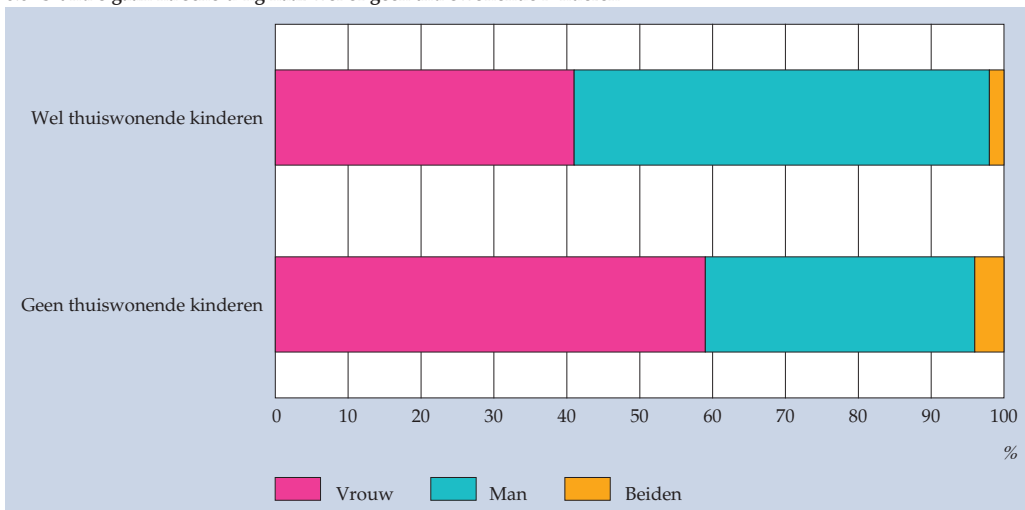

Vrouw blijft meestal bij kinderen wonen

Nadat partners hebben besloten hun relatie te beëindigen, verlaat meestal een van hen de gezamenlijke woning. Zijn er thuiswonende kinderen, dan blijft de vrouw in de meeste gevallen met de kinderen in het huis wonen. Al er geen kinderen zijn, is het vaker de vrouw die vertrekt.

Partners zonder kinderen wonen vaak ongehuwd samen. Wonen ze in een huurhuis, dan vertrekt in zes op de tien gevallen de vrouw. Mogelijk komt dit doordat bij ongehuwd samenwonenden veelal één partner – vaker de man dan de vrouw – de hoofdhuurder is. Bij relatieverbreking houdt deze hoofdhuurder de woning doorgaans aan.

6.6 Uit huis gaan na scheiding naar wel of geen thuiswonende kinderen

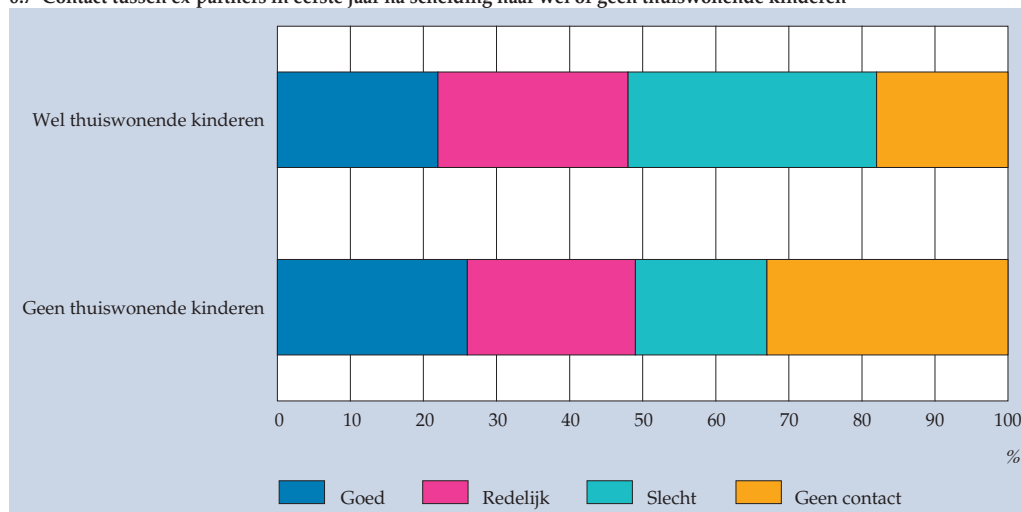

Meestal nog contact met ex-partner

Na het verbreken van de relatie en het vertrek uit de gezamenlijke woning houden de meeste ex-partners contact. Ongeveer de helft heeft het eerste jaar na de relatiebeëindiging een redelijk tot goed contact. Mannen zijn hier wat positiever over dan vrouwen: een op de vijf mannen noemt het contact slecht, tegen ruim een kwart van de vrouwen. Naarmate de periode na de scheiding langer is, neemt het contact tussen ex-partners af.

Thuiswonende kinderen zijn van invloed op de mate van contact. Van de ex-partners die ten tijde van de breuk geen thuiswonende kinderen hadden, heeft een op de drie geen contact meer met elkaar. Bij de ex-partners met kinderen geldt dit voor een op de vijf. Opvallend is dat wanneer er nog contact is, dat contact in een derde van de gevallen slecht is. De helft van de ouders heeft in het eerste jaar na de scheiding een redelijk tot goed contact met elkaar.

6.7 Contact tussen ex-partners in eerste jaar na scheiding naar wel of geen thuiswonende kinderen

7. *Samenvatting*

7. *Samenvatting*

Uit en thuis

- Nog steeds blijven jongens langer in hun ouderlijk huis wonen dan meisjes. Op 20-jarige leeftijd woont drie kwart van de jongens nog thuis, tegen minder dan zes op de tien meisjes.
- Steeds meer kinderen brengen een gedeelte van hun jeugd door bij één van hun ouders. Dit aandeel is gestegen naar 14 procent.
- Van de thuiswonende jongeren onder de 25 jaar wil ongeveer drie kwart trouwen, in verreweg de meeste gevallen na eerst ongehuwd te hebben samengewoond.
- Hoogopgeleide jongeren verlaten het ouderlijk huis eerder dan middelbaar en laagopgeleiden. Voor hen is thuis blijven wonen vaak geen optie, omdat hun onderwijsinstelling te ver weg is.
- Als motief om het ouderlijk huis te verlaten, is zelfstandigheid voor zowel jongens als meisjes steeds belangrijker geworden. Samenwonen of trouwen is minder vaak dan voorheen de reden.
- Vier op de tien jongens die het ouderlijk huis verlaten, gaan alleenwonen. Dit aandeel is in de loop van de tijd geleidelijk toegenomen. Bij meisjes is het met drie op de tien vrij constant.
- Het aandeel jongeren dat na een tijdje weer terugkeert naar het ouderlijk huis, ligt rond de 15 procent en vertoont een stijgende trend. Jongeren keren het vaakst terug als hun relatie is verbroken. Afronding of voortijdige beëindiging van de opleiding is ook een belangrijke reden.

Samen of alleen

- Het aantal alleenstaanden is de afgelopen decennia sterk toegenomen. Dit komt door een toename van zowel het aantal jongeren dat vanuit huis eerst een tijdje alleen gaat wonen als het aantal scheidingen. Verder blijven steeds meer mensen permanent alleenwonen. Door de vergrijzing neemt bovendien het aantal alleenstaande ouderen toe.
- Vooral op hoge leeftijd zijn vrouwen duidelijk in de meerderheid onder degenen die alleenwonen. Nog groter is hun aandeel onder alleenstaande ouders: van hen is maar een op de zes een man.
- Het merendeel van de alleenstaande jongeren wil een relatie. Hoe ouder ze worden, hoe groter het aandeel dat alleen wil blijven. Dit geldt voor vrouwen sterker dan voor mannen.
- Ruim een kwart van de ongehuwden van 50 tot 63 jaar heeft of wil een latrelatie. Van de mensen met zo'n relatie blijkt ruim de helft regelmatig bij elkaar te wonen, meestal een of twee dagen per week.
- Een derde van de eerder gehuwde vrouwen heeft of wil een latrelatie. De aanwezigheid van kinderen en hun mogelijke reactie op een nieuwe partner speelt

ongetwijfeld een rol in deze keuze. Meer dan de helft van de partnerloze vrouwen met thuiswonende kinderen wil vanwege de kinderen geen vaste partner.

Samenwonen

- Het aandeel ouders dat niet-gehuwd samenwoont is toegenomen. Van alle samenwonende moeders tussen de 30 en 40 jaar was in 2008 22 procent niet-gehuwd. Tien jaar eerder was dit slechts 8 procent.
- Ruim de helft van de paren bestaat uit partners met ongeveer hetzelfde opleidingsniveau. Van de in dit opzicht homogene paren die recent zijn gaan samenwonen, is bijna de helft hoogopgeleid. Dertig jaar eerder was de meerderheid laagopgeleid.
- Jonge generaties zijn later (al dan niet gehuwd) gaan samenwonen dan oudere generaties. Het uitstel van samenwonen is bij vrouwen ten einde gekomen. Bij mannen lijkt er sprake te zijn van verder uitstel.
- Twee derde van de jonge ongehuwde samenwoners wil trouwen. Samenwoners die niet willen trouwen, vinden vaak dat het huwelijk niets toevoegt aan de relatie.
- Ruim acht op de tien ongehuwde samenwoners zonder trouwplannen hebben een samenlevingscontract of willen dit afsluiten.
- Partners stellen het huwelijk steeds vaker uit of af. Trouwen zonder eerst samen te wonen is van regel tot uitzondering geworden. Ongeveer zeven op de tien recent gehuwden hebben vóór het huwelijk samengewoond.
- Tegenwoordig woont men langer samen voor het huwelijk. Slechts drie op de tien gehuwden die vóór het huwelijk hebben samengewoond zijn binnen drie jaar getrouwd.
- Ondanks toenemend afstel van het huwelijk wil ongeveer drie kwart van de jongeren uiteindelijk trouwen.
- Ongehuwd samenwonen lijkt de norm te zijn geworden. Bijna 90 procent van de 28- tot 33-jarige mannen heeft ongehuwd samengewoond, woont nog samen of heeft plannen daartoe. Onder vrouwen in deze leeftijdsgroep ligt dit aandeel op ruim 80 procent.

Ouder worden

- De recente daling van het aantal geboorten wordt voornamelijk veroorzaakt door een daling van het aantal vrouwen dat moeder zou kunnen worden.
- Steeds meer kinderen hebben niet-gehuwde ouders. De afgelopen twintig jaar is het aandeel eerste kinderen dat buiten het huwelijk is geboren gestegen van 15 naar 50 procent.
- Vooral hoogopgeleide vrouwen krijgen hun eerste kind vaker dan voorheen uit een niet-huwelijkse relatie.
- Drie decennia geleden waren zeven op de tien vrouwen die een kind kregen jonger dan 30 jaar. Nu is dat nog maar een derde. De gemiddelde leeftijd van vrouwen bij de geboorte van hun eerste kind is sinds enkele jaren met 29,4 jaar constant.

- Hoogopgeleide vrouwen krijgen hun kinderen gemiddeld vijf jaar later dan laagopgeleide vrouwen. Voor hoogopgeleide vrouwen zijn van de vrijheid genieten, werkervaring opdoen of een carrière opbouwen en geen partner hebben de belangrijkste redenen om het moederschap uit te stellen.
- Een op de vijf vrouwen uit de jaren zestig blijft kinderloos. Van deze vrouwen noemen zes op de tien hun kinderloosheid vrijwillig. Als reden noemen ze vaak dat kinderen de vrijheid belemmeren.
- Van de hoogopgeleide vrouwen is een kwart kinderloos. Dat aandeel is twee keer zo groot als onder laagopgeleide vrouwen.
- Kinderloosheid komt onder mannen vaker voor dan onder vrouwen. Dit komt onder meer doordat mannen vaker geen partner hebben.
- Het gemiddeld kindertal van vrouwen uit de jaren zestig ligt bij hoogopgeleiden op 1,7 en bij laagopgeleiden op 2,0. Onder de mannen van dezelfde generatie hebben of verwachten hoogopgeleiden met een gemiddeld kindertal van 1,9 juist de meeste kinderen.

Uit elkaar

- Sinds 2003 is het jaarlijks aantal echtscheidingen met ongeveer 35 duizend vrij stabiel. Wel gaan steeds meer niet-gehuwde samenwoners uit elkaar.
- Huwelijken die uitlopen op een echtscheiding, hebben gemiddeld 14 jaar standgehouden.
- Het aandeel echtscheidingen waarbij minderjarige kinderen zijn betrokken, is de afgelopen jaren toegenomen tot meer dan de helft.
- Na 14 jaar wonen drie op de tien ongehuwde samenwoners niet meer samen, zijn zes op de tien getrouwd en woont nog maar één op de tien ongehuwd samen.
- Zeven op de tien paren die rond de eeuwwisseling zijn getrouwd, hebben daaraan voorafgaand samengewoond. Hun huwelijken houden minder vaak stand dan huwelijken zonder voorafgaand samenwonen.
- Laagopgeleiden hebben een grotere kans om te scheiden dan hoogopgeleiden. Hun lagere leeftijd bij het aangaan van een relatie speelt daarbij een rol.
- Een relatie met een derde is vaak de reden om uit elkaar te gaan. Scheiding hangt dan ook meestal samen met relationele problemen. Niet-relationele kwesties zoals verslavings-, gezondheids- en financiële problemen worden minder vaak als reden genoemd.
- Volgens vrouwen wordt het initiatief om te scheiden zeven op de tien keer door de vrouw genomen. Volgens mannen is dat bij maar vier op de tien scheidingen het geval.
- Is het besluit om te scheiden genomen en zijn er thuiswonende kinderen, dan vertrekt de man meestal. Als er geen kinderen zijn, is het vaker de vrouw die vertrekt.
- In het eerste jaar na de scheiding heeft de helft van de ex-partners nog een redelijk tot goed contact met elkaar. Waren er geen kinderen bij de scheiding betrokken, dan heeft een derde van de ex-partners geen contact meer. Waren er wel kinderen in het spel, dan geldt dit voor een vijfde.

Technische toelichting

In 2008 heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) een enquête gehouden over relatie- en gezinsvorming in Nederland. De cijfers in deze publicatie zijn grotendeels op dit Onderzoek Gezinsvorming (OG) gebaseerd.

Het OG, dat ook in 1974, 1977, 1982, 1988, 1993, 1998 en 2003 is uitgevoerd, heeft zijn ontstaan te danken aan een verzoek van de in 1972 ingestelde Staatscommissie Bevolkingsvraagstuk. Aanvankelijk had het OG tot doel het proces van gezinsvorming – in de zin van kinderen krijgen – onder gehuwde vrouwen beter te leren kennen en verwachtingen op dat gebied te meten. Aan het eind van de jaren zeventig bleek het huwelijk echter aan populariteit in te boeten en het niet-gehuwd samenwonen toe te nemen. Deze ontwikkelingen waren voor het CBS aanleiding om vanaf 1982 ook niet-gehuwde vrouwen te ondervragen. Sinds 1993 maken ook mannen deel uit van het onderzoek. In 2003 is de maximumleeftijd van de respondenten verhoogd van 52 naar 62 jaar, om de demografische levensloop tot op wat hogere leeftijd in kaart te kunnen brengen.

Doel en afbakening

Het Onderzoek Gezinsvorming 2008 (OG2008) is een survey-onderzoek van het CBS dat heeft plaatsgevonden van maart tot en met augustus 2008. Doel was informatie te verzamelen over het verloop van relatie- en gezinsvorming in Nederland en de achtergronden daarvan. De informatie uit het OG2008 vormt een aanvulling op de bevolkingsstatistieken die het CBS uit de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA) afleidt. Het CBS gebruikt de informatie uit het OG2008 onder meer als bouwsteen voor zijn Nationale Bevolkings- en Huishoudensprognoses.

Steekproef

Als steekproefkader is gebruik gemaakt van de GBA, de registratie van alle personen die zijn ingeschreven bij een Nederlandse gemeente. Personen die in een inrichting, instelling of tehuis woonden, maakten geen deel uit van de steekproef.

De steekproeftrekking bestond uit meerdere trappen. In de eerste trap zijn, evenredig naar het aantal personen, gemeenten getrokken uit de structuurtelling van de Nederlandse bevolking op 1 januari 2008. Voor de geselecteerde gemeenten zijn inwoners uit de GBA getrokken. Alle personen die zijn geboren in de periode 1945–1989 kwamen voor de steekproef in aanmerking. Van de getrokken steekproefpersonen (13,5 duizend) zijn met behulp van de gemeentecode en het A-nummer de naam en het adres opgevraagd. Op grond hiervan zijn 12,2 duizend adressen bezocht.

In totaal hebben 3 814 mannen en 3 997 vrouwen van 18 tot 63 jaar, geboren in de periode 1945–1989, een volledige vragenlijst beantwoord. Dat komt neer op 60 procent van het totale aantal bezochte adressen. Van de non-respons (4 408) heeft

69 procent geweigerd, was 14 procent niet thuis en resteerde een post 'overig' van 17 procent.

Veldwerk

De enquêtes van het OG2008 zijn face-to-face afgenomen door CBS-enquêtrices en een enkele enquêteur met behulp van een elektronische vragenlijst. Tijdens instructiebijeenkomsten zijn het doel van het onderzoek en mogelijke problemen bij het vraaggesprek met de interviewers besproken. Het CBS kondigde het bezoek van de interviewers schriftelijk aan. Beoogde respondenten die niet thuis waren of voor wie het interview niet gelegen kwam, zijn minimaal drie keer bezocht.

Weging

Op een aantal kenmerken kon het CBS voor het OG2008 nagaan hoe de samenstelling van de respons afweek van de corresponderende populatie. Op basis van deze vergelijking is de steekproef op persoonsniveau herwogen. Het weegmodel bevatte geslacht, leeftijd, stedelijkheid, geboorteland, burgerlijke staat en het gerealiseerde kindertal van vrouwen.

Betrouwbaarheid

Bij de interpretatie van de percentages uit steekproefonderzoek moet rekening worden gehouden met het feit dat de uitkomsten geen exacte afspiegeling hoeven te zijn van de populatie waaruit de steekproef is getrokken. Hieraan liggen onder meer non-respons en toevallige steekproeffouten ten grondslag. Dit betekent dat er marges rond de steekproefpercentages liggen. De percentages geven de relatieve grootte aan van een bepaalde groep ten opzichte van een andere groep. Hierbij kan men bijvoorbeeld denken aan het aantal kinderloze vrouwen als deelcategorie van de totale groep vrouwen uit een bepaald geboortecohort. Door het toeval kan het in de steekproef gevonden percentage p afwijken van de bijbehorende populatiewaarde P (= de waarde die zou zijn gevonden wanneer alle tot de populatie behorende vrouwen zouden zijn ondervraagd). Om inzicht te krijgen in de grootte van de afwijkingen kan rond p een zogenaamd 95%- betrouwbaarheidsinterval worden berekend. De 95%- betrouwbaarheidsintervallen van p zijn al te leiden uit de verschillende waarden van de (deel)steekproefomvang (n). De betrouwbaarheidsintervallen zijn echter niet in de publicatie opgenomen, omdat in deze publicatie veel grafieken worden gepresenteerd en n niet is af te leiden. De vermelde uitkomsten dienen daarom met enige voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd.

Medewerkers aan deze publicatie

1. Groeiende reeks, groeiend inzicht

Joop Garssen

2. Uit en thuis

Elma van Agtmaal-Wobma

3. Samen of alleen

Arie de Graaf

4. Samenwonen

Suzanne Loozen en Han Nicolaas

5. Ouder worden

Mila van Huis

6. Uit elkaar

Elma van Agtmaal-Wobma en Arie de Graaf

Redactie

Joop Garssen, Arie de Graaf en Jorien Apperloo

